

Občutljivo vprašanje

Moramo biti na jasnem, da ob tako občutljivem vprašanju, kot so volitve in ob popolni veljavi demokratičnega in javnega postopka ni mogoče kandidiranja bodočih odbornikov in poslancev prepustiti stihiji. Tega nobena organizirana politična sila nikjer na svetu ne bi dovolila. Napredne sile, združene v Socialistični zvezi, morajo skrbeti za to, kakšni bodo bodoči predstavniški organi, ki jim bo zaupana prihodnja usoda zakonodajnega dela za štiri leta.

Iz govora Janeza Vipotnika na seji CK ZKJ 20. I. 1969

Ljubljanski rekord

Če gospodinja kupi po kilogram krompirja, fižola, čebule, zelja, jabolka in limon približno iste kakovosti plača za vse to v Novem sadu 19,95 dinarjev, v Sarajevu 20,10, Beogradu 20,60, Prištini 20,90, na Reki 21,50, v Titogradu 22,30, Splitu 22,65, Zagrebu 23,00 a v Ljubljani 26,40 dinarja.

Borba — 22. I. 1969

Vsak ne more biti diplomat

Lani je državni sekretariat za zunanje zadeve razpisal natečaj za dvajset diplomatov — pravnikov. Na natečaj pa se je, kakor piše Vjestnik u sredu, prijavilo le kakih sto kandidatov, med katerimi pa jih petdeset ni izpolnjevalo osnovnih pogojev. V ožji izbor je tako prišlo le 48 kandidatov — iz Črne gore 5, iz Bosne in Hercegovine 6, iz Makedonije 4, iz Srbije 23, iz Hrvatske 10 in iz Slovenije niti eden izmed sicer prijavljenih kandidatov. Vsi trije slovenski reflektanti za diplomatski frak so namreč izpadli že pri prvi selekciji. Bili so prestari ali pa niso imeli zahtevane izobrazbe.

Delo — 21. I. 1969

Zmerno mladi direktorji

Starostna meja za direktorje začetnike na zahodu se ustavlja v razdobju med 38—40 let, a mnogo redkeje pri 50. Pri nas imamo največ direktorjev starih 40—49 let, na katere odpade 1146 (naš direktor je 10 ali 15 let starejši od tistih v Evropi). Na direktorje med 30—39 let odpade 547, med 50—59 let 361, a nad 60 let 31. Samo 22 direktorjev je starih od 25—29 let (leta 1966 pa jih je bilo le 5).

Borba — 20. I. 1969

Različni jeziki

Na zadnji seji izvršnega odbora republiške konference SZDL Slovenije je v diskusiji o nalogah SZDL na področju zdravstvene politike in starostnega varovanja Franc Kinovec-Ziga med drugim dejal:

»Zdravniki govorijo v latinščini, slovenski narod v kmečkem jeziku, mi pa včasih v jeziku, ki ga oboji ne razumejo.«

Dnevnik — 20. I. 1969

Pripravnikom bolj ali manj odprta vrata

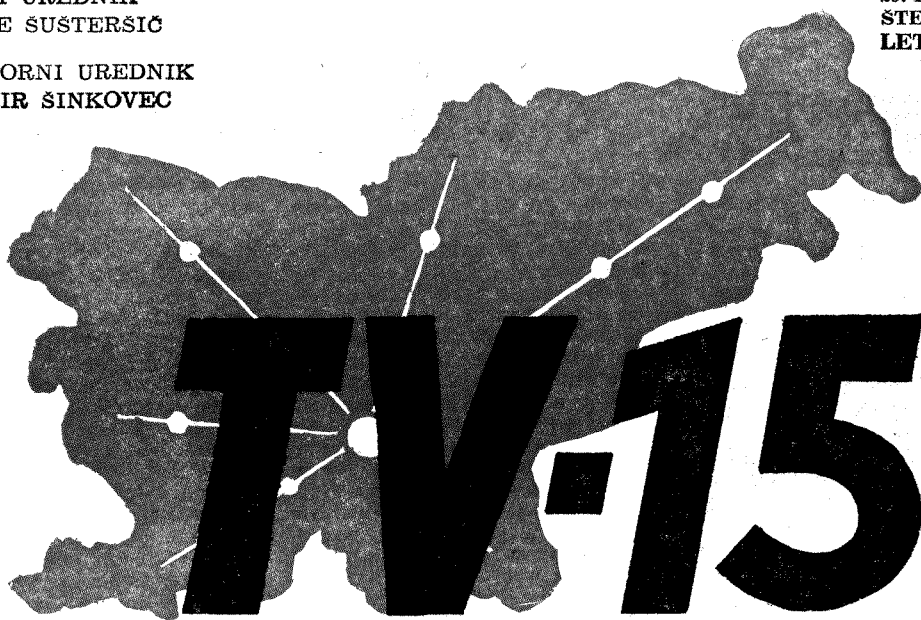
Če so pripravnik decembra lani sprejemali v službo tako kot kot v prejšnjih mesecih, potem smo načrt za zaposlitev mladih strokovnjakov zelo preslegli.

Namesto 50.000 je prišlo v tovarne in druge delovne organizacije 3.000 pripravnikov več ali skupno 53.000.

Gospodarske organizacije so zaposlile tri četrtine vseh pripravnikov, negospodarske pa eno četrtino.

Na tisoč zaposlenih se je največ pripravnikov zaposlilo v Makedoniji ter Bosni in Hercegovini (1,3), nato v Srbiji 1,2 Črni gori 1, Hrvatski 0,9 in v Sloveniji 0,7. Kaže torej, da manj razvita področja veliko bolj angažirajo mlade strokovnjake.

Dnevnik — 22. I. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Tito je odgovoril

Dne 15. decembra lani so imeli člani ZB NOV »Danila Kumar« z Ježice in Stožice pri Ljubljani redno letno skupščino. Z nje so poslali pozdravno pismo tovarišu Titu. V njem so zapisali:

Dragi tovariš Tito — Beograd

Člani ZB NOV »Danila Kumar« z Ježice pri Ljubljani smo se zbrali na redni letni skupščini, ki se je je udeležila tudi delegacija ZB iz tvojega rojstnega kraja Kumrovc.

Poleg naših rednih zadev smo razpravljali tudi o gradnji Doma borcev v Kumrovcu. Ta dom naj bi bil simbol bratstva in enotnosti vseh jugoslovanskih narodov.

Pričakujemo, da bodo zamisel teh dveh združenj sprejele tudi vse druge organizacije ZZB NOV v Jugoslaviji in uresničile zamisel, da bi v tvojem rojstnem kraju postavili spomenik vseh borcev Jugoslavije.

Z naše skupščine ti pošiljamo borbene pozdrave in ti obljublamo, da ti bomo pri tvojem prizadevanju za mir na svetu tudi nadalje stali ob strani.

Borci NOV z Ježice

Dne 18. januarja je odbor ZB NOV »Danila Kumar« prejel odgovor tovariša Tita:

PREDSEDNIK REPUBLIKE

Beograd, 16. januara 1969.

ORGANIZACIJA
UDRUŽENJA BORACA NOV
"DANILE KUMAR"

Ježica-Stožice

Dragi drugovi,

Najljepše zahvaljujem na pozdravima koje ste mi uputili sa vaše godišnje konferencije.

Ubijedjen sam da će članovi vaše organizacije, koristeći svoje bogato revolucionarno iskustvo, i dalje aktivno učestvovati u društveno-političkom radu, i doprinostiti izgradnji našeg socijalističkog društva.

Drugarski vas pozdravljam.

Tito

OBČANOVA BELEŽNICA

Po uradnih statističnih podatkih so v minulem letu narasle tovarniške cene industrijskega blaga za 1 odst. Glede na to bi lahko rekli, da so cene stabilne. Podatki zvezne tržne inšpekcije pa nam pokažejo drugačno sliko.

Od kakšnih 40 kovinskih predmetov, ki so jim inšpektorji posvetili pozornost, so proizvajalci v zadnjih treh mesecih vsem povečali cene od 2 do 42 odst. Dalje so ugotovili povečanje cen v 33 tovarnah pohištva — od 1 do 86 odst. Pri 25 tekstilnih izdelkih so ugotovili 2- do 8-odst. povečanje cen. Na »črni listi« inšpekcijske službe se je znašlo

Proti cenam, ki so v »ofsajdu«

tudi več sto prehranbenih artiklov, katerih cene so narasle od 2 do 31 odst. In tako, da lje.

Vsiljuje se nam vprašanje: mar lahko vse te podražitve strpamo v tisti nedolžni odstotek (1 odst.)?

Toda glavna nevarnost za stabilnost trenutno ne izhaja iz tovarn (katerih cene so le precej pod nadzorstvom), temveč iz trgovin, kjer cene doživljajo čudne metamorfoze. V maloprodaji se je industrijsko blago po uradnih podatkih podražilo v minu-

lem letu za 6,2 odst. — šestkrat bolj kot pri proizvajalcih. Razen tega so inšpektorji ugotovili, da je vsako drugo (pregledano) trgovsko podjetje prekršilo predpise o cenah.

Zviševanje cen opravičuje trgovina s starimi »objektivnimi« razlogi, čeprav se že dolgo vrsto let dohodek industrije prelija v trgovino skozi visoke marže in razlike v cenah.

Spremembam cenikov (v škodo potrošnikov), ki so v zadnjem času zelo pogoste, botrujeta dva ugodna momenta: konjunktura in zaščita pred tujim blagom. To pa ne bi smelo trajati večno, podjetja ne bi smela tako izkoriščati omejitve uvoza!

Zvezni zavod za cene in zvezna gospodarska zbornica sta pred kratkim pripravila predlog ukrepov za zaustavitev naraščanja cen. Pravijo, da ti ukrepi ne bodo pomenili zasilnega »gašenja«, temveč bo njihov učinek trajen. Na vidiku je uvoz posameznih proizvodov, katerih cene so v »ofsajdu«, obetajo se spremembe nekaterih davčnih stopenj in pregled carinskih tarif. Ugotovljeno je namreč, da so obdržali stabilne cene prav tisti proizvođači, ki jim je liberalizacija uvoza že potrkala na vrata. Torej so take »intervencije« upravičene, seveda do pametne mere.

Ta članek smo povzeli po »Borbi«. Naša opomba: Sicer pa je najboljši indeks o cenah naš žep. Zadnje čase ta indeks nič kaj dobro ne kaže!

POZIV PREDSEDSTVA RO ZZB NOV ČLANSTVU ZROP

„TV-15“ bo še naprej glasilo ZROP

Zvezni odbor ZZB in zvezna komisija za ZROP sta na več sejah v preteklem letu razpravljala o osamosvojitvi ZROP v samostojno in posebno organizacijo. O tem predlogu sta razpravljala tudi predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in republiška komisija za ZROP.

Predsedstvo republiškega odbora in republiška komisija za ZROP sta proučila vlogo ZROP pri krepitvi obrambne sposobnosti naše dežele, njegovo vlogo pri seznanjanju prebivalstva z načeli splošne obrambne vojne in pri strokovnem usposabljanju rezervnih starešin naše vojske za njihove naloge v vojni.

Ob upoštevanju vedno večjega pomena ZROP za vse te oblike dejavnosti je predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije sklenilo:

Člani ZROP naj javno razpravljajo o predlogu, da bi se njihova združenja izločila iz ZZB in ustanovila samostojno Zvezo, oziroma o tem, da ostane tako, kot je bilo, t.j. da so Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev še naprej v okviru ZZB.

Republiška komisija za ZROP kot tudi občinske komisije in Združenja naj organizirajo vsestransko razpravo v komisijah pri občinskih odborih ZZB in v Združenjih o tem, ali bi bila izločitev umestna ali pa ne.

Glasilo ZZB NOV Slovenije »TV 15« je članice ZROP in druge borce v dveh zadnjih številkah obvestilo o sklepu zveznega odbora ZZB in jih pozvalo k razpravi.

Občinske komisije naj o tem

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

predlogu razpravljajo, prav tako člani združenj na rednih letnih skupščinah in na občinskih skupščinah ZZB.

Predloge in ugotovitve, izoblikovane na podlagi javne in vsestranske razprave s članstvom, naj Združenja ZROP, odbori, komisije kot tudi člani ZZB, ki niso člani

Ta narod, ki je trikrat petsto let trpel in tlačani; naš narod, ki si je pisal zgodovino s svojo krvjo in s svojimi solzami; ta narod si je kljub suženjstvu in ubožtvu, kljub gladi in žeji s čezmurno močjo ustvaril svojo kulturo.

Ivan Cankar

ZROP, pa tudi drugi občani pošljejo na republiški odbor ZZB najkasneje do 30. marca letos. O vseh teh predlogih bo razpravljala republiška skupščina ZZB, ki bo aprila letos, pa tudi zvezna skupščina, ki bo v juniju.

V zvezi s pismi bralcev, ki sprašujejo, ali bo »TV 15« še naprej tudi njihovo glasilo, oziroma, kakšno vlogo bo imela nova revija »Naša obramba«, smo se obrnili na tovariša Jožeta Merlaka, sekretarja republiške komisije ZROP, z ustreznim vprašanjem.

Tovariš Merlak nam je odgovoril, da bo list »TV 15« ostal organizacijsko galsilo ZROP tudi v primeru, če se ZROP izdvoji iz ZZB in postane samostojna organizacija.

Revija »Naša obramba« pa bo kot naslednica Vojaškega informatorja pripomoček za strokovno usposabljanje članov ZROP in drugega prebivalstva.

Zatorej je koristno, če so člani ZROP naročeni še naprej tako na »TV 15« kot tudi na »Našo obrambo«.

Dogodki tedna

Centralni komite ZK Slovenije je na svoji seji, ki jo je vodil predsednik CK ZKS Franc Popit, razpravljal o aktivnosti in nalogah komunistov pred skupščinskimi volitvami — referent Janez Vipotnik — ter o programu in metodah svojega dela in dela komisij CK ZKS — referent Andrej Marinc. V razpravi so člani CK ZKS v celoti soglašali s stališči o nalogah komunistov pred volitvami, ki jih je na seji posredoval Janez Vipotnik, predsednik republiške konference SZDL, razen tega pa imenovali člane vseh komisij CK ZKS in sprejeli programe njihovega dela.

V prostorih CK ZKS v Ljubljani je bil posvet z vidnejšimi direktorji delovnih organizacij različnih panog gospodarstva o realizaciji resolucije VI. kongresa ZKS, zlasti tistega dela, ki govori o nadaljnjem razvoju družbenoekonomskih odnosov v Sloveniji in o nalogah v zvezi z izdelavo dolgoročnega programa ekonomskega razvoja Slovenije. Po posvetu z direktorji je bil razgovor o isti temi z vidnejšimi ekonomisti, ki delajo na področju družbeno-ekonomskega razvoja v Sloveniji. Posvetovanji je vodil Franc Popit, predsednik CK ZKS.

Pred narodnim muzejem na Vaclavskem trgu v Pragi se je živ sežgal 21-letni študent filozofije Jan Palach. Ta predrastičen in prestrašen izraz skrajnega obupa in prav tako v skrajnost stopnjevanji pasivni odpor nad razmerami na Češkoslovaškem, je osupnil in vznemiril ves svet. Stotisoči Pražanov so se zbrali na ulicah v tihih demonstracijah, da bi počastili spomin tragično umrlega študenta, ki je kot živa plamenica ob belem dnevu sredi Prage izrazil svoj protest proti političnim razmeram po avgustovskih dneh v državi. Češkoslovaško glavno mesto se je zavilo v neuradno žalost. Na filozofski fakulteti pred katero se je zbrala ogromna množica, so vihrale črne zastave. Tudi radijske postaje so oddajale resno glasbo. V silni napetosti, ki je vladala, so za deseto uro zvečer napovedali govor predsednika republike Ludvika Svobode. Svoboda pa je moral najprej povedati, da se je v Plzinu od osmih zvečer polil z bencinom in zažgal še en mlad človek: Josef Hlavaty. Svoboda je državljanke ČSSR rotil, naj ohranijo mir, kajti vsaka iskra lahko zaneti požar. Kaže, da so se samozажigi nalezljivo razširili. Po en primer je bil na Madžarskem, v Avstriji in celo v Ljubljani...

Centralni svet češkoslovaških sindikatov je na svojem zasedanju izdal sporočilo, kjer pravi, da globoko obžaluje, ker se je praški študent Jan Palach sam zažgal. »Naša družba,« pravi sporočilo, »preživlja izredno zapleteno in protislovno obdobje. To vpliva na občutke in stališča vseh ljudi, zlasti pa mlade generacije. Obupno dejanje mladega študenta nas je globoko pretreslo. Za socializem s človeškim bistvom je treba predvsem živeti, bojevati se za vsak korak naprej, pri tem pa se zavedati, da bo boj dolgo trajal, pot pa bo naporna in težavna.«

V ZDA je Richard Nixon prevzel dolžnost 37. predsednika druge najmočnejše države na svetu, z njim pa je krmilo Bele hiše vzela v roke nova administracija, skupaj z njim pa tudi vso dediščino, ki je tako hudo bremenila prejšnjega predsednika. Za zdaj še ni povsem jasno, kakšne smeri bo zavzela Nixonova politika. Neuradne obrise prihodnje ameriške zunanje in notranje politike se da domnevati po ljudeh, ki jih je novi predsednik postavil za člane svoje nove vlade. Bivši predsednik Johnson je sicer v poslovnem poročilu kongresu povedal, kaj so po njegovem prepričanju poglavitne naloge nove uprave, ki temelje na razmeroma treznem preudarku in se jim ne bo mogel izogniti nihče, če zares želi pozitivne spremembe v ameriških in svetovnih težavah. Kljub temu mlada, črna in revna Amerika nezaupljivo sprejema novega »moža Amerike« v Beli hiši.

Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal ameriškemu predsedniku Richardu Nixonu naslednjo brzojavko: »V imenu jugoslovanskih narodov in v svojem imenu vam pošiljam najpri- srčnejše čestitke in najboljše želje za osebno srečo in uspehe na odgovornem mestu, ki ga prevzimate z inavguracijo za ameriškega predsednika. Prepričan sem, da boste z vašega mesta nudili dragoceno pomoč pri iskanju miroljubne in pravične rešitve odprtih vprašanj današnjih dni, prav tako pa tudi za nadaljnje utrjevanje sodelovanja med vsemi narodi na podlagi popolne enakopravnosti in spoštovanja njihove neodvisnosti. Z zadovoljstvom lahko ugotovim, da so se dobri odnosi med našima državama uspešno razvijali v duhu prijateljstva in medsebojnega razumevanja, kar je obenem lahko zgovoren dokaz o možnostih izvajanja politike miroljubnega in aktivnega sožitja. Moja iskrena želja je, da bi to sodelovanje še razširili in okrepili v obojestransko korist in v inter- resu miru na svetu.

LR Kitajska je bojda zgradila dve jedrski trgovski ladji in to v ladjedelnici Tiencin. Ladji se imenujeta Zan Tan in Bac Puhn. Prva ima 20.000 ton nosilnosti in jo poganja 210 megavatov. Za primerjavo naj povemo, da poganja ameriško trgovsko ladjo Savannah le 74 megavatni reaktor. Kitajska torej napreduje tudi na območju jedrske energije.

V Moskvi so podelili štirim sovjetskim vesoljcem — Satalovu, Volinovu, Jelisejevu in Hrumovu odlikovanja junakov Sovjetske zveze za uspešno opravljeno potovanje okrog Zemlje. Vesoljcem bodo podelili tudi red Lenina in medalje »Zlate zvezde«. Generalni sekretar CK KP SZ Leonid Brežnjev je govoril v »kongresnem dvorcu« v Kremlju, na tradicionalnem zborovanju ob vrnitvi vesoljcev v Moskvo. Poudaril je, da pomenijo »medavni odlični polet ameriških vesoljcev okrog Lune«, start sovjetskih avtomatskih postaj proti Veneri in uspešen polet »Sojuza 4« in »Sojuza 5« nove, »pomembne korake človeštva pri osvajanju skrivnostnega vesolja«. Sovjetske oblasti so potrdile vest, da so bili vesoljci, skupaj s sovjetskimi vodstvom, ki jih je spremljalo na poti od Vnuukovega do kremelske kongresne dvorane, žrtve neuspelega atentata.

Sovjetski akademik Anatolij Blagonravov, predsednik komisije za kozmonavtiko, je na moskovski televiziji izjavil, da bo stalna vesoljska orbita postaja S začela delovati 12. aprila. Ta dan praznujejo v SZ kot dan vesoljcev v čast Juriju Gagarinu, ki se je lani smrtno ponesrečil.

Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal generalnemu sekretarju CK KP SZ in predsedniku prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR čestitko ob uspehu sovjetske znanosti in tehnike.

Načelnik generalštaba JLA generalpolkovnik Kiloš Šumonja je odpotoval na prijateljski obisk k oboroženim silam republike Indije, kamor ga je povabil načelnik generalštaba kopenske vojske Indije general P. Kumaramangalama.

Izraelske čete so streljale na skupino arabskih žensk, od katerih so eno ubile, 10 pa ranile. To se je zgodilo v mestu Rafah v južnem delu Gaze. Zenske so demonstrirale kljub policijski uri proti izraelskim vojakom, ki so aretirali večje število moških. Izraelske vojaške oblasti bodo izvedle preiskavo. V zadnjem času je bilo več spopadov v Negevski puščavi, ob Sueškem prekopu in na Sinajskem polotoku. V spopadih med arabskimi gverilci in izraelskimi vojniki, je bilo ubitih več Arabcev.

Poslanik in bivši namestnik izraelskega obrambnega ministra Simon Perez je izjavil, da je Zahodna Nemčija brezplačno poslala Izraelu za 500 milijonov orožja.

Odločno proti odcepitvi ZROP

Pred dnevi se je sestal Občinski odbor Združenja zveze borcev NOV v Ajdovščini. Na dnevnem redu je bilo več zelo pomembnih točk dnevnega reda. Med drugim so obravnavali predlog novega statuta Združenja in se pri tem odločno zavzeli proti odcepitvi rezervnih oficirjev in podoficirjev. Pri tem so si zastavili vprašanje, kaj bi ena ali druga organizacija s tem pridobila? Odgovor je bil, da popolnoma nič. Za navedbami, da bi bilo s tem omogočeno globlje poglobljanje članov ZROP v svoje strokovne probleme se skrivajo nezdrave pobožne želje posameznikov, katerim ne leži delo ne ene in ne druge organizacije. Tudi navzoči rezervni oficirji in podoficirji, ki niso bili borci NOB, so se odločno izjasnili proti odcepitvi in poudarili, da bi se z odcepitvijo njihovo delo kvečjemu poslabšalo, ker ne bi imeli niti prostorov in verjetno še manj sredstev, ker bi vsaj del teh porabili novi forumi, ki bi z odcepitvijo nastali. Razen tega pa menijo, da je prav tako združenje zelo primerno za ponos tradiciji NOB. Tako stališče bodo zagovarjali tudi na konferencah krajevnih organizacij ZB. Podan je bil predlog naj bi v statut prišlo tudi določilo, da se vsaj v večjih delovnih organizacijah ustanovijo aktivni združenja ZB. Na sestankih aktivov, bi se člani pogovorili o svojih problemih in tudi o delu vsakega posameznega člana. To utemeljujejo tudi s tem, da imamo že danes marsikje take aktivne in bi zato to v statutu organizacije samo uzakonili in sicer kot možno obliko delovanja.

Glede konference krajevnih organizacij ZB je bilo sklenjeno, da naj bodo čimprej, ker bo kasneje zelo veliko dela okrog priprav na predstojajoče volitve, kjer je nujno, da tudi člani združenja pokažejo polno mero prizadevnosti. V nadaljevanju sta bila v celoti podprta dva predloga Občinskega odbora združenja zveze borcev NOV iz Nove Gorice in sicer:

1. da se vsa sredstva namenjena za družbeno pomoč borcev NOB (prej priznavalnine) zbirajo v republiki, in od tu delijo po enotnih kriterijih, ker končno se borci niso borili za to ali ono občino, ki ima danes take ali drugačne pogoje, več ali manj borcev in finančnih sredstev, pač pa za novo socialistično Jugoslavijo. Vsi navzoči so predlog v celoti podprli. Povdarili pa so, da je bil podoben predlog že večkrat podan, a vedno zavrnjen, ker nekeje le nočejo tega razumeti. Za vse mogoče stvari se je našel način zbiranja sredstev v taki ali drugačni obliki, ali za družbeno pomoč borcev se to ne more urediti. Ze v preteklem letu je odbor predlagal Občinski skupščini naj bi se pogovorili s predstavniki delovnih organizacij in od osebnih dohodkov prispevali gotov delež za ta namen, toda od tega ni bilo nič. Danes, ko bo kmalu minil prvi mesec v tem letu še ni nič znano, koliko bo lahko letos odmerjenih sredstev, ker je okrnjen občinski proračun. Na drugi strani pa je vedno več prošenj za pomoč in to največ takih, ki nujno potrebujejo družbeno pomoč.

2. V celoti se podpre zahtevo, da se primorskim borcev, katerim je priznan status borca izpred 9.9.1943. leta, čimprej prizna tudi ustrezne pravice. Tu gre predvsem za spremembo zakona o borčevskem dodatku. Ob tem so se navzoči vprašali zakaj se pri nas borčevske zadeve tako po polzevo rešujejo? To, da se je primorskim borcev, ki so vstopili v NOB pred 13.10.1943. leta priznal status borca pred 9.9.1943 in ustreznih pravic še danes ne, ni edini primer zavlačevanja. Podobno je namreč tudi s priznavanjem posebne dobe. Saj je še danes na Komunalnem zavodu za socialno zavarovanje v Novi Gorici kopica nerešenih vlog. »Je mar to zares namerno zavlačevanje?« so se vprašali navzoči.

Razpravljali so še o stanovanjski problematiki, ki je tudi pereča in po doslej odmerjenih sredstvih še dolgo ne bo to rešeno.

Vsi pa so bili enotni, da bo potrebno pri tem več selekcije. Za zaposlene borce naj to obvezno uredijo delovne organizacije. Precej razprave je bilo tudi o vprašanju priprav na predstojajoče volitve in v zvezi s tem, potrditev volilnega pravilnika občine. Zadeve okrog spremembe ustave in volilnega zakona so se zelo zavlekle in bo tako zelo malo časa za vse,

kar je potrebno okrog priprav za volitve. Vsi navzoči so bili enotni v tem, da novi volilni sistem ne predstavlja tistega, kar je večina pričakovala. Doslej je bil naš sistem precej kompliciran in nemalokrat občan ni več prav vedel, kaj voli in kje. Zalostno, a resnično je, da bo novi sistem še bolj kompliciran. »Je mar res potrebno, da so stvari komplicirane, če hočemo povdariti demokratičnost?« so se vprašali navzoči člani. In končno koma je to namenjeno, če celo ljudje s fakultetno izobrazbo težko razumejo kako bo to izgledalo v praksi, ko bo moral posamezni občan, kar 8-krat voliti? Ali res pozabljamo, da imamo v Jugoslaviji še gotov procent nepismenih? Zakaj že enkrat ne jemljemo občana takega kot je.

Po zelo obširni razpravi je bil predlog volilnega pravilnika sprejet s povdankom, da se ga sprejme ker itak sedaj ni več druge izbire.

FRANC TOMAŽIČ

Maribor: ločitev ZROP ne bi bila umestna

V sejni dvorani doma družbenih organizacij v Mariboru so imeli dne 25. januarja, v soboto dopoldne, redno letno skupščino Zveze združenj borcev NOV mariborske občine. Zaradi združitve treh mariborskih mestnih občin v eno samo so namreč v Mariboru imeli občinsko skupščino leto dni kasneje, kot bi jo morali. Letos sta pretekli od nje dve leti in zato so spet imeli skupščino, medtem ko bodo po drugih slovenskih občinah prihodnje leto.

Iz precej obširnega poročila, ki zajema kar 63 na pisalni stroj natisnjenih strani, lahko vidimo uspehe dela mariborske Zveze združenj. Poročilo so delegati sprejeli pred skupščino. V njem je opisano delo občinskega odbora in njegovih osmih komisij kot tudi poročilo o blagajniškem poslovanju in delu športnega društva »Invalide«. Značilno pa je, da je poročilo komisije za zgodovinsko-spomensko dejavnost na prvem mestu, takoj za poročilom o delu občinskega odbora.

Za svoje delo v treh delih »Kljub vsemu odpor« je profesorica Milica Ostrovska dobila na straneh poročila popolno priznanje. Značilno je, da ga je napisal v glavnem po spominskem gradivu, saj v razmerah stroge ilegalnosti pisalnih dokumentov skorajda ni bilo razen okupatorskih. Zaradi popolnosti knjige »Kljub vsemu odpor« odpade potreba po kroniki mariborskega območja, zato se bo muzej revolucije usmeril predvsem za zbiranje spominskega gradiva še živih udeleženc.

Poizvedba

Prosimo tovariše V. Bembiča, Kamila Pohljena, J. Perošo in Grižančiča, ki so bili decembra 1944 in januarja 1945 v postojanki Franja ali v bolnišnici istrskega vojnega področja Rigelje blizu Mašuna, naj se javijo na spodnji naslov. Če kdo ve za njihove naslove ali kaj o ranitvi in zdravljenju Poljaka Viktorja Piotrzovskega, naj tudi javi.

Stane Dolenc
Zolgarjeva 24
Ljubljana

cev, razen tega pa bo sodeloval pri pisanju zgodovin posameznih enot, predvsem Zidanske brigade in Lackovega odreda, ki imata v Mariboru domile.

Posebno pozornost je poželo poročilo zdravstvene komisije. Najbrž je Maribor edino jugoslovansko mesto, ki ima dispanzer za borce, torej ustanovo, ki se ukvarja izključno z zdravljenjem biv- je vse bolezni, nastale v zvezi z ših borcev, ki znanstveno proučuje udeležbo v osvobodilni vojni. Dispanzer je na voljo tudi sosednim občinam, tako da se je začel uveljavljati kot glavna ustanova za zdravstveno varstvo borcev mariborske okolice. Zaradi sodelovanja z dispanzerjem in občinsko komisijo za zdravstvo naj bi v vseh Združenjih ustanovili dvo- člansko komisijo za zdravstvo. Med drugim naj bi te komisije vsak mesec poslale občinskemu odboru seznam umrlih, da bi tako ugotovili odstotek umrljivosti.

Komisija za rezervne oficirje in podoficirje je uspešno izvajala svoj program strokovnega usposabljanja. Na skupščini so govorili tudi o predlogu za novi zakon o narodni obrambi in kritizirali počasen postopek pri sprejemanju tega zakona. Odločno pa so zavrnili predlog o ločitvi ZROP od ZZB kot nekoristen in celo škodljiv.

Težko je na tako omejenem prostoru opisati razvejano delo tako velike in tako delovne organizacije, kakršna je ZZB mariborske občine, opisati delo nekaj tisoč ljudi skozi dve leti na nekaj straneh. Zato naj se omejimo na nekatere značilnosti v razpravi, ki je sledila poročilom. V primerjavi z drugimi, prejšnjimi skupščinami, je bila razprava po poročilih mnogo bolj skopka. Toda to tudi pomeni, da so bili delegati s poročilom zadovoljni in da zaupajo vodstvu organizacije, da bo še nadalje delovalo po sprejetih smernicah. Zato tudi ni bilo kaj dosti reči o poročilu.

Enodušna izvolitev novega odbora in spontan aplavz, ki ga je požel predlog, naj bi bil še za eno mandatno dobo predsednik občinskega odbora narodni heroj Janez Hribar, sta v demokratičnem vzdušju lahko dokaz te ugotovitve.

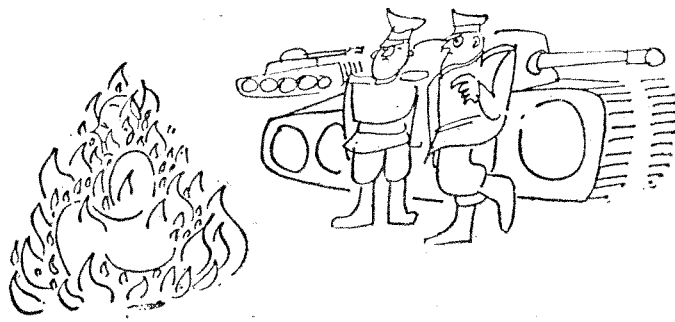
MP

Tudi ZROP Kranj proti odcepitvi

Ko so na zadnji seji komisije ZROP pri občinskem združenju ZB Kranj razpravljali tudi o predlogu, da bi ZROP osamosvojil v samostojno organizacijo izven ZB, se večina ni s tem strinjala. Razprava je bila zelo živahna. Kar 15 jih je zahtevalo besedo. Večina je bila proti. Poudarjali so, da so se v teh letih njihova združenja šele komaj znašla v novem sistemu organizacije in da je zaradi tega prežgodo ocenjevati, kaj je dobro in kaj ne. Nekateri so omenjali pomanjkljivost, da predlog ne naveda niti glavnih razlogov za tak korak, da ni nobenih dokazov, da bi nova reorganizacija prinesla kakšno izboljšanje, ter da bi se po odcepitvi povečale organizacijske in finančne težave. Skratka, niso bili za odcepitve. Dokler ni videti konkretnih nujnosti za odcepitev iz sedanjega okvira ZB, je najsmotnejše obdržati sedanji sistem — so menili — in samo v okviru tega iskati pot za boljše delovanje.

K.M.

Izposojena karikatura

— PROVOKATOR!

Besede naših dopisnikov

ZIVAHNA KONFERENCA ZB NOV ŽIROVNICA

Čigava so odlikovanja

Tujec, ki bi se udeležil letne konference združenja borcev Žirovnica, bi verjetno med razpravo na konferenci vsak hip pričakoval, da se bo vnela »vojna«. Kajti v Žirovnici na letni konferenci ni bilo dolgočas (niti letos niti prejšnja leta). Na žirovniškem področju so taki sestanki najbolj obiskani. Tako je bilo tudi v soboto zvečer, ko je bila dvorana na Selu zasedena do zadnjega sedeža.

Predsednik združenja borcev tovariš Sporn je v poročilu omenil, da je še vedno nekaj nerešenih vprašanj glede priznanja dvojne delovne dobe. Prav glede tega vprašanja se je razvila najbolj bučna razprava. Nekateri so trdili, da so v organizaciji primeri, ko so posamezni borci kaj hitro dobili priznano dvojno delovno dobo za čas, ki so jo zahtevali, nekaterim pa se to zavlačuje kljub zanesljivim pričam. Zvedeli smo, da nihče od kmetov borcev s tega področja ni zaprosil za posojilo za popravilo gospodarskega poslopja, medtem ko jih je za posojilo za dozidavo hiše zaprosilo pet.

Ivan Zupan je predlagal, naj bi po zgledu osnovne šole na Koroški Beli tudi na žirovniški šoli vsak razred imenovali po kakšnem znanem domačem borcu. Namesto da bi rekli 6. a razred, bi ga npr. imenovali Tomažev razred. Predlog so sprejeli in ga bo dokončno pripravil novi odbor. Spomenik v Mostah bodo preuredili, ko bo v Mostah izpeljana nova cesta. Zanimivo je bilo vprašanje starega odbora: čigava so odlikovanja, ki so jih našli pri pregledu inventarja? Med stari arhivom so namreč našli tri medalje za hrabrost in tri odlikovanja za zasluge za narod. Ta odlikovanja so bila vsekakor namenjena borcem s tega področja, toda za zdaj nihče ne ve, komu. Na konferenci nismo mogli zvedeti, zakaj nihče od borcev iz znane in zaslužne partizanske vasi Rodine ni plačal članarine. Po volitvah novega odbora so borci ostali v dvorani na družabnem večeru. Lahko zapišem, da je konferenca ZB Žirovnica nad vse uspela.

JOŽE VIDIC

Domovi

„Na Kasarnah“

Borci enot IX. korpusa, ki so večkrat prehodile od Cerknega do Trnovega se prav gotovo še spominjajo železobetonskih lokov miranega mostu čez Idrijo v Dolnji Trebuši. Prav tam blizu, na edini ravnici z vzdolž Stropnika in Trebuše, pa so bile vojašnice fašističnih okupatorjev.

Kot povsod je četrto stoletje svobode tudi v ta kraj prinesel precej novega, čeprav ne toliko

kot v večjih, industrijskih središčih. Most je bil kaj kmalu po vojni obnovljen v podobnem stilu. Najznačilnejša pa je sprememba na ravnici takratnih vojašnic.

Nekoč so bile tu najplodovitejše njive. Italijanski graditelji so odstranili vso zemljo in ravnico prekrili z debelimi betonskimi ploščami. Za kmetijstvo ne pride več v poštev.

Tako so na tem mestu postavili prvo vrsto malih montažnih hišic, ki jih izdeluje škofjeloško podjetje Jelovica. Čeprav so majhne imajo tudi preračunano in smotno razdeljene prostore, da nudijo družinam zelo udoben dom. V glavnem so tu postavili svoje koticke borci s pomočjo občine Tolmin.

Kraj kjer je bilo nekoč oboroženo vojaštvo in so se ga ljudje s previdnostjo in strahom izogibali, je sedaj postal kot prijetna soseska. Črni časi okupacije in italijanskega fašizma se vse bolj pomikajo v muzeje z mnogimi dokumentacijami, ljudje počasi skušajo zaceliti takratne rane, življenje prerašča v novo silo miru, napredka in svobode.

K. M.

Vrstijo se predavanja

V šentjurski občini te dni uspešno potekajo predavanja za izpopolnjevanje strokovnosti delavcev, zaposlenih v organih občine za narodno obrambo, članov sveta za narodno obrambo, direktorjev gospodarskih organizacij in oseb, ki delajo pri obrambnih pripravah. Do zdaj so udeleženci poslušali predavanja že po treh temah iz načrta.

Zadnje predavanje je dne 14. januarja imel rezervni podpolkovnik Franc Planinc iz Celja. Predaval je o osnovnih načelih vseljidske obrambne vojne s posebnim ozirom na slovenske razmere.

Tudi za člane ZROP je bilo že tretje predavanje, zadnje pa bo konec januarja.

Vseh dosedanjih predavanj se je udeležilo precejšnje število poslušalcev, kar je dokaz, da se ljudje zanimajo za obrambno vzgojo.

Koordinacijski odbor pri občinski konferenci SZDL pa je pripravil program predavanj za obrambno vzgojo celotnega prebivalstva. Obsega tri aktualne teme. O vsaki bodo predavali v 21 naseljih. Prebivalstvo bodo o predavanjih obveščali s pozivi, po vsakem predavanju pa bodo vrteli film iz naše vojne ali povojne preteklosti, ali pa strokovni film v zvezi s predavanjem.

Mile Savič

Razstave v študijski knjižnici v Kopru

V preteklem letu je kolektiv študijske knjižnice iz Kopra poskrbel za številne razstave, ki so si jih obiskovalci lahko ogledali v veži knjižnice na Trgu revolucije v Kopru. Pohvalna značilnost organizacije le-teh je bila, da so vse osnovne in srednje šole organizirale skupinske obiske pod vodstvom svojih predavateljev, strokovno vodstvo po razstavi pa so prevzeli sodelavci študijske knjižnice. Sodelovanje zavoda za pedagoško službo, vodstev osnovnih in srednjih šol s študijsko knjižnico v Kopru je dalo dobre rezultate: razstave je obiskalo nad 16.000 ljudi, od tega večina učenci in dijaki.

Prvo razstavo so priredili pod naslovom »CIRIL KOSMAČ IN NJEGOVA LITERARNA DELA«. Ob tej priložnosti so v slovenski gimnaziji priredili literarni večer, na katerem je sodeloval tudi Ciril Kosmač. Knjižnica pa je organizirala tekmovanje v poznavanju njegovih literarnih del, ki so se ga udeležili učenci koprskih srednjih šol. Zmagovalci so bili nagajeni.

»NOB NA PRIMORSKEM V TISKU — OB 25-LETNICI PRIKLJUČITVE« je predstavljala skrbno pripravljeno razstavo knjig, in člankov, ki govorijo o narodnoosvobodilni borbi na Primorskem, dopolnjevala pa so jo fotografije na-

OBVESTILO DOPISNIKOM

Vsa poročila, pripombe in predloge, ki se nanašajo na osnutek novega statuta ZBZB NOV, odstopa uredništvo republiškega odbora ZBZB NOV Slovenije. Zato prosimo vse dopisnike, ki pišejo o osnutku statuta, da te svoje dopise pošiljajo republiškega odboru ZBZB NOV Slovenije v Ljubljani, Beethovnova 10 ali pa zveznemu odboru Beograd Trg bratstva i jedinstva 9.

UREDNIŠTVO

rodnih herojev, rojenih na Primorskem.

V počastitev 100-letnice Slovenske bibliografije so priredili »BIBLIOGRAFSKO RAZSTAVO«. Pred sto leti je bila namreč izdana prva slovenska nacionalna bibliografija. Otvoritvene razstave se je udeležil tudi ravnatelj univerzitetne knjižnice iz Ljubljane dr. Jaro Dolar.

»CANKARJEVA RAZSTAVA« je bila posvečena 50-letnici pisateljeve smrti. Na razstavi, ki je bila od vseh najbolj obiskana, so si obiskovalci lahko ogledali njegova dela.

Zadnja v preteklem letu pa je bila razstava »VLADIMIR NAZOR«, ki so jo priredili v spomin bivanju Vladimirja Nazorja v Kopru — na slovenski gimnaziji je predaval od 1906. do 1908. leta — in v počastitev prve izdaje njegovega znanega dela Veli Jože, ki so ga tiskali v Ljubljani leta 1908. Na razstavi so prikazali vsa njegova dela, v naših jezikih in v tujih prevodih (okrog 450)! Ob tej priložnosti so na pobudo študijske knjižnice odkrili v prostorih slovenske gimnazije v Kopru tudi spominsko ploščo in bronasto masko Vladimirja Nazorja, delo akademskega kiparja Jožeta Pohlana.

Albert Klun

Zahteva ZBZB NOV Jugoslavije v zvezi s predlaganim pokojninskim sistemom

Predsedstvo zveznega odbora ZBZB NOV Jugoslavije je na svoji seji, ki je bila 23. januarja, zavzelo stališče, da se z novim pokojninskim sistemom ne smejo zmanjšati dosedanje pravice borcev.

Na seji je bilo največ zanimanja za vprašanje, ali naj bo pokojninsko zavarovanje udeležencev NOV vključeno v enotni jugoslovanski sistem ali ločeno od njega. Prevladovale je mišljenje, naj bo sestavni del splošnega sistema, toda naj se v tem primeru z zakonom zagotovi avtomatsko izvajanje posameznih določil, ki zadevajo borce, in to od valorizacije pokojnin pa do sistema financiranja.

Če bi na republike prenesli pravico, da same urejajo pokojninske zadeve borcev, na samoupraven način, bi s tem prišli borci v posameznih republikah v neenakopraven položaj. Zato so sprejeli mnenje, da je treba stvar urediti enotno za vso državo, republikam pa vendarle pustiti možnost, da določijo dodatne pravice za upokojene borce.

Oglašujte v TV-15

Člani predsedstva so zahtevali, da je treba v prihodnje valorizirati pokojnine borcev glede na naraščanje osebnih dohodkov zaposlenih, ne pa glede na gibanje življenjskih stroškov kakor doslej. Predčasno upokojenim ljudem je treba pustiti možnost, da nizke pokojnine nadomeščajo z dohodki iz delovnega razmerja.

Na seji so obravnavali tudi osnutek poslovnika o delu zveznega sveta (konference) ZBZB NOV Jugoslavije in poročilo komisije za mednarodno sodelovanje in zveze o obisku delegacije nacionalnega združenja partizanov Italije (AN-PI) v Jugoslaviji, o zasedanju biroja FIR na Dunaju, o poročilu delegacije ZBZB NOV na proslavi 25-letnice ustanovitve brigade »Jan Žižka«, ki je bila v novembru lani v ČSSR, o sprejemu, ki so ga priredili v naši ambasadi v Londonu Angležem, ki so sodelovali v NOV in POJ — in o pogovorih z zastopniki zahodno-nemške zveze vojnih invalidov, vojnih žrtev in družin padlih (FIMITIC).

V Italiji bodo v marcu izplačali odškodnine bivšim internirancem

»V »Primorskem dnevniku« od 21. januarja beremo, da bodo v Italiji v kratkem začeli izplačevati odškodnino internirancem iz nemških koncentracijskih taborišč. Posebna medministrska komisija je pred dnevi porazdelila vsoto, ki jo je vlada ZR Nemčije izplačala italijanski vladi. Na podlagi odobrenih prošelj prizadetih preživelih internirancev in svojcev umrlih so razdelili vsoto 6 milijard in 250 milijonov lir na 167.214 mesecev internacije. Tako so določili, da odpade na vsak mesec internacije 36.071 lir. Nekdanji interniranci iz Italije in tudi tisti, ki so bili v času okupacije italijanski državljani (območje Goriške, Trsta in Istre) in ki jim je na podlagi njihovih vlog priznana pravica do odškodnine, bodo prejeli za vsak mesec internacije v Nemčiji po 36.071 lir.

Te vsote bodo začeli v marcu nakazovati po pošti.

Ob tabornem ognju

Skupščina združenj, pa tudi občinskih zvez združenj borcev so se že začele. Spet bodo odbori poročali članstvu o svojem delu in sprejemali smernice za prihodnje delovno leto.

Navadno na vseh takih skupščinah veliko razpravljajo o raznih vprašanjih, ki se nanašajo na zadeve borcev. Navadno tudi veliko več govorimo o pravicah kot o dolžnostih.

Mislím, da imamo od preteklih skupščin pa do zdaj veliko uspehov pri urejanju borčevskih zadev. Urejšajo jih občine, republike in zveza. Skrb za borce je postala skupna zadeva vse družbe, ki bi se vsekakor rada dostojno odzvala vsem tistim, ki so s svojo udeležbo v revoluciji prispevali svoje za boljše in srečnejše dni vseh naših ljudi.

Ko bomo na skupščinah govorili in sprejemali sklepe za prihodnost, ne smemo pozabiti na stvarne naloge, ki jih moramo kar se da hitreje opraviti ali bolje rečeno nadaljevati. Ena izmed takih nalog je tudi, da vsestransko pohitim oziroma

pospešimo zbiranje zgodovinskega gradiva iz naše revolucije ter tako obogatimo poznavanje naše preteklosti.

Tudi o tem spregovorimo na skupščinah

Zdi se mi tudi, da na skupščinah vse premalo govorimo o naših internirancih, konfinirancih, političnih zapornikih in vojnih ujetnikih. Vsi ti so bili navadno prve žrtve Mussolinijevega fašizma in Hitlerjevega nacizma. Ti naši rojaki najbolj poznajo krvočo nacizma in fašizma nad nedolžnimi ljudmi. Po njih vemo, koliko bi nas še živelo, če bi zmagali fašisti in nacisti. Najbrž bi naš narod že zdavnaj zbrisali. Prav ti naši rojaki

veliko lahko prispevajo k zgodovini naše revolucije.

Menim, da imajo nekdanji ujetniki, konfiniranci, interniranci in zaporniki še veliko zgodovinskega gradiva, ki bi ga bilo treba oddati muzejem. Njihovo gradivo ni samo njihovo, ampak last vseh nas, vsega našega naroda — ob njem se bodo učili mlajši.

Zato mislim, da bi morali o tem razpravljati na skupščinah ter tako poživiti delo sekcij.

Ena izmed nalog ZB je tudi pomoč pri delu drugih družbenopolitičnih organizacij, tako SZDL, sindikata itd., posebno pred volitvami, saj imajo člani ZB veliko izkušenj in zlasti dobro poznajo ljudi.

Ne smemo tudi pozabiti priprav na splošno ljudsko obrambo, kjer se borci lahko izkažejo kot zelo koristni, saj imajo velike izkušnje. Lahko pomagajo pri predavanjih, v mladinskih klubih, oddelkih, raznih izletih in pri civilni zaščiti.

VINKO VITKOVIČ, Novo mesto

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Spopad v Brunovem drevoredu v Tolminu

V Brunovem drevoredu v Tolminu stoji visok, okrogel obelisk iz sivega kraškega kamna. Na obelisku je napis:

Postoj, popotnik, in zamisli se v žrtve za našo svobodo.

Tu sta padla 24. januarja 1944 partizana Bruno Moretti in Albin Rejc.

Postal sem pozoren na datum. Glej, saj bo prav te dni preteklo petindvajset let, odkar sta na tem mestu padla dva partizana. In tako blizu vojaških kasarn, ki so bile takrat polne nemških in italijanskih vojakov, bersaljerjev. Obiskal sem nekatere poznane tovariške, da bi zvedel kaj je bilo vzrok tragedije. Dva udeleženca takratnega dogodka sta obnovila spomin na drzno zasnovano akcijo tovarišev komande mesta Sela-Tolmin. Več podatkov pa sem dobil še v muzeju v Tolminu, kjer hrani upravnica Marija Rutar zapisane spomine nekdanjih borcev in aktivistov.

V zimi 1943–1944 je bila komanda mesta Sela-Tolmin v zapuščeni hiši »Na peskih« nad Baško grapo. Komanda mesta je štela okrog 23 borcev. V sestavi komande mesta je bil sabotažni vod, ki je štel pet mladih in pogumnih borcev. V sabotažnem vodju so bili: Bruno Moretti, Albin Rejc, Viktor Manfreda, neki Berti z Grahovega in Lino iz Istre. V oktobru 1943 je sabotažni vod napadel italijanski bunker ob železniški progi pri Hudajuzini. Miniral je tudi železniški most in odpeljal 9 sovražnikov z orožjem in opremo. V novembru je vod izvršil še pomembnejšo akcijo pri Koritnici. Italijani so pod nemško komando opravljali službo pri železniški progi. Partizani so zvedeli, da bi skupina kakih 60 italijanskih vojakov rada odšla k partizanom. Z obveščevalci so se dogovorili za sestanek, na katerega so prišli italijanski častniki. Na dolo-

čeni dan je prišlo na dogovorjeno mesto 60 italijanskih vojakov, katere so partizani odpeljali in so se potem pridružili Garibaldinski brigadi. Sabotažni vod je pri tej akciji miniral tudi železniški most pri Koritnici. Promet je bil za več časa prekinjen.

Ti dve in še druge uspele akcije so pripomogle, da so partizani komande mesta snovali še druge, večje akcije. Zelo prav jim je prišla vest, da je v tolminskih kasarnah pripravljenih dezertirati okrog 70 italijanskih bersaljerjev. Kako je bila akcija zasnovana, pripovedujeta Mirko Fili in udeleženec akcije same Viktor Manfreda. Partizani komande mesta so zaupali nalogo povezave z Italijani bratoma Mirku in Ivanu Fili ter Jožku Batistuta. Naj z živo besedo pripoveduje Mirko Fili:

»Takrat sem bil član mladinske organizacije, katero je vodila Marija Kragelj, Petrinova iz Zatočnice. Neka terenka iz Zadlaza mi je prinesla obvestilo, naj se udeležim sestanka pri Modrijanu v Zadlazu. Tam sem zvedel, da želi večja skupina italijanskih bersaljerjev dezertirati in se pridružiti partizanom. Partizani so mi izročili pismo z naročilom, naj ga čimprej izročim nekemu italijanskemu podčastniku. Ko sem se vrnil v Tolmin, sem pismo dal neki ženi, ta pa ga je takoj oddala na naslov. Potem je prišlo do več sestankov z italijanskim podčastnikom. Dva sestanka sta bila celo v naši hiši.

Na sestankih s partizani v Zadlazu sem večkrat dobil tudi letake, ki smo jih potem raztrosili po Tolminu. Posrečilo se nam je tudi, da smo letake dali v žepu oficirskih plaščev v kavarni. Tako so celo oficirji zvedeli za delovanje partizanov. Akcijo za prevzem italijanskih bersaljerjev smo določili za dan 24. januarja.

Viktor Manfreda, udeleženec

akcije, je odšel k partizanom 6. XII. 1942. Bil je mizarski vajenec pri Ivu Bravničarju, mizarskem mojstru. Za delo v NOB ga je pridobil prav mojster Bravničar. Bilo mu je 22 let, ko je prišel na Mrzlem vrhu v četo, ki je takrat štela 16 borcev. O akciji, ki je bila pripravljena do vseh podrobnosti, a se je zaradi izdajstva italijanskega bersaljerja ponesrečila, da so imeli partizani celo dva padla, pripoveduje Manfreda naslednje podrobnosti:

»Zadnji sestanek z italijanskimi podoficirji smo imeli pri kapelici na Poljubinskem polju. Dogovorili smo se za uro, kraj pri Klementijevi hiši — danes stoji na tistem mestu spomenik — in vse ostalo. Iz taborišča nas je odšlo skupaj kakih 30 borcev. Prišli smo k Zatočnici in od tam zavili po vznožju Kozlovega roba proti cesti nad kasarnami. Glavnina naše čete je zavzela položaje v ozadju določenega mesta za sestanek. Na dogovorjeno mesto pa smo odšli: Bruno Moretti, vodnik, Albin, Rejc, Berti, Lino in jaz. Vodstvo akcije je imel tisti večer Bruno Moretti, ki je kot domačin dobro poznal kraj. Ko smo prišli do kostanjev, smo videli, da proti nam štrli izza debel veliko puškinih cevi. Bruno je nato zaklical: »Chi va là!« Kdo je tam? Nič odgovora. Nato sem zavpil jaz: »Chi è là?« Kdo je tam? Šele takrat so odgovorili: »Bersaglieri.« Takoj nato sem vprašal: »Parola d'ordine.« (Geslo.) Dobili smo odgovor: »Monte nero« in odgovorili: »Monte bianco.«

Tako smo se končno sporazumeli. Italijani so povesili puške

in se nam približali. Rokovali smo se in se začeli razgovarjati. Vprašal sem, kje so trije podoficirji, s katerimi smo vodili razgovore. Odgovorili so, da so na cesti proti Tolminu.

Takrat sem podzvestno zasluhtel, da nekaj ni v redu. Počasi sem usmeril korak proti Tolminu. Videl sem druge štiri moje tovariške v glasnem razgovoru z Italijani, ki so jih obkoljevali. Zaslišal sem vzklík: »Mani in alto!« (Roke v vis.)

To je bil znak za borbo. Italijani so napadli z bodali in nas hoteli zajeti žive. Mene so zgrabili trije, eden za vrat, drugi za opasac, tretji za cev brzostrelke. Enega sem vrgel čez glavo in istočasno pritisnil na petelina brzostrelke. Ne vem, če sem katerega zadel, vendar so me takoj izpustili. Odskočil sem stran in videl, kako so zgrabili Bruna, ki pa se jih je prav tako otrese in odskočil. Za njim se je pognal bersaljer in ga zabodel v hrbet. Tovariša Rejca so medtem ustrelili od zadaj v glavo. Bil je takoj mrtev. Berti in Lino sta bila še živa, zato sem bliskovito odvil ofenzivne ročne bombe, »paradajzerce«, in jih zagnal med Italijane. Tako sta se oba osvobodila in se umaknila proti Zatočnici. Jaz pa sem bežal pod Kozlov rob. Italijani so na vso moč kričali: »Vogliamo gli vivi.« (Ujemimo jih žive.)

Kasneje je prišlo na dan, zakaj je akcija propadla. V skupini, ki se je bila odločila za odhod k partizanom je bil izdajalec — morda jih je bilo tudi več — ki je Nemcem izdal namero. Nemci so takoj aretirali vso skupino in namesto nje poslali na določeno mesto skupino 75 zagrizenih bersaljerov in nekaj Mongolov. Nemci so v vsej okolici postavili več zasod, da nihče od domačinov ni mogel obvestiti partizanov.

Bruna Morettija so smrtno ranjenega odnesli k Podšolarju. Med prenosom jim je vrgel v obraz:

»Vigliachi, siete stati bravi traditori!« (Strahopetci, bili ste pridni izdajalci!) Le dve uri je še živel. Umrl je kot prav partizanski junak. Ves takratni kostanjev — danes Brunov drevored — je bil oškropljen z njegovo krvjo.

V kavarno »Pri črvu« so zvečer, ko je bila že zaprta, prišli napadalci. Med njimi je bil tudi sergente Alaimo, ki se je bahal, da je on sam zabodel Bruna, ko mu je le-ta podal roko in dejal:

Bravi ragazzi, vedrete, che sapremo stimarvi. (Vrli fantje, videli boste, da vas bomo znali ceniti.)

Italijani so bili vsi krvavi in so se na vsa usta hvalili s svojimi podvigmi.

Tri terence, ki so sodelovali pri pripravah za akcijo, brata Mirka in Ivana Fili ter Batistuta Jožka so še tisti večer aretirali. Bili so potem obsojeni na več let prisilnega dela. Odpeljali so jih v Nemčijo, odkoder so se vrnili po osvoboditvi.

Za konec naj povemo še to, da je italijanski komendant, izdajalec akcije, dobil kmalu potem plačilo v akciji pri Vodivčku pod Prapetnom. Partizani so na tistem mestu postavili zasodo, ker se je večkrat vozil z motorjem tam mimo. Podri ga je rafal iz partizanske brzostrelke. Mrtvemu so partizani odvzeli brzostrelko. Na veliko presenečenje so pri ogledovanju orožja spoznali, da je bilo last padlega Bruna Morettija. Na kopitu brzostrelke je bila vrezana zvezda z začetnicama M. B.

Po pripovedovanju Viktorja Manfreda, Mirka Filija in zapisnikih v Muzeju zapisal P. A. — Ogarev

Hude posledice dvakratnega izdajstva

Proti koncu februarja leta 1943 so Nemci napadli skupino Cankarjeve čete, ki se je tačas zadrževala nedaleč od Valvazorjevega doma pod Stolom. Nemški napad ni uspel, ker so vsi borci še pravočasno umaknili, le eden izmed njih je bil ranjen. Hude pa so bile posledice tega izdajstva za aktiviste in simpatizerje narodnoosvobodilnega gibanja na Jesenicah in okolici.

Omenjena skupina borcev je preživela zimo 1942/1943 dokaj mirno in tudi preskrbljeni so bili z najpotrebnejšim. Imeli so dobre zveze z aktivisti v dolini in na Jesenicah, a tudi Pečarjeva mama, oskrbnica Valvazorjevega doma, in njeni dve hčerki Zlata in Majda, so jim nudile vso pomoč in oporo. Tudi v Zirovnico so hodili posamezniki v poznih večernih urah, kjer so pri tovarišu Šuligoju poslušali radijske oddaje. Sicer so morali Slovenci oddati svoje radijske sprejemnike Nemcem, vendar je še vedno imel kdo skritega.

Vse bi bilo morda še nekaj časa mirno, da ni eden od borcev v tej skupini — ime morda niti ni važno — neke noči v februarju pobegnil in se prijavil žandarmerijski nemški postaji v Zirovnici. Kaj je privedlo do tedaj dobrega tovariša, ki je bil v partizanih že dobrih 6 mesecev, da je šel na pot izdajstva? Je res nasledel nemški propagandi, da se bliža konec »banditstva«, ali ga je kaj drugega napotilo do tega, da pobegne in da začne izdajati?

Borci so one noči opazili, da je šel ponoči ven, in ker ga dalj časa ni bilo nazaj, so postali pozorni. V snegu so opazili stopinje, ki so se oddaljevale od postojanke. Posumili so, da nekaj ni v redu, in ker se fant do jutra ni vrnil, so bili prepričani, da je pobegnil. Okoli devete ure dopoldne je ubežnik že pripeljal skupino Nemcev do postojanke, katero pa so dobili prazno. Po umiku pa je prišlo do spopada ob Završnici, kjer je bil ranjen Mirko-Petko Rogelj,

na umiku pa so borci izgubili precejšen del svoje opreme. Srečno so se potem prebili proti Begunjam in ponoči dobili zatočišče pri tovarišu Jožetu Zupanu v Zirovnici. Ta jim je pripravil prostor v senu nad hlevom za živino, k čemu, ki drži iz Zirovnice proti Selu in Begunjam. Skrivaj so lahko gledali Nemce, ki so pogostoma hodili tam mimo. Brat Jožeta Zupana jim je prinašal hrano in poskrbel, da so nekateri izmed njih dobili od svojcev najbolj potrebne stvari. Za ranjenega Petka je poskrbel tovariš Niko Bernard, da je bil nekaj časa skrit pri Jaki in Matiju Rutarju, ki sta imela podstrešno sobo pri Kobalu na Jesenicah, nato pa ga je po zvezi spravil nazaj k partizanom. Kasneje je ta zvesti borec in kurir padel.

Dva dni potem, ko so dobili borci zatočišče pri Zupanu v Zirovnici, je prišel njegov brat k meni na Jesenice. Poslal ga je moj brat Franc-Sočan, ki je bil pod Stolom od jeseni 1942, padel pa je v znani žirovski hajki, v avgustu leta 1943. Naročil je Zupanu, naj prinese od mene nekatere stvari, katere nujno potrebujejo in so jih na begu izgubili. Dalje mu je naročil, naj pripravim nekaj nahrbtnikov in drugih stvari, kar je čez nekaj dni prevzel Niko Bernard in spravil v Zirovnico. Ko so se oskrbeli z vsem potrebnim so zapustili gostoljubno Zupanovo streho in odšli v Črni vrh nad Jesenicami.

Vrnimo se pod Stol, kjer se Nemcem ni posrečilo, da bi presenetili partizane, čeprav so bili pri odhodu iz doline prepričani, da jih dobijo v pest, ker so imeli s seboj dobrega vodnika, pobeglega borca, ki je dobro poznal vse skrivne poti. Po neuspehi hajki so se Nemci odpravili v Valvazorjev dom, kjer so naročili pijačo. Z njimi je bil seveda tudi partizanski ubežnik, ki pa je bil v kaj klavrnem položaju. Imel je dosti časa, da je lahko premislil, kaj je povzročil s svojim dejanjem. Nemci baje niti niso dosti pazili nanj,

prepričani, da je popolnoma njihov. Šel je v kuhinjo, kjer sta bila oskrbnica Pečarjeva mama in njen nečak Tone Štumfelj s Planine pod Golico, dober prijatelj pobeglega in znani aktivist. Oba sta ozmerjala izdajalca in ga celo pripravila do tega, da bi zopet poskušal pobegniti. Dogovorili so se kam naj gre, da se s Tonetom dobata. Odpravil se je, ko da gre v stranišče, in nato skrivaj odšel za poslopje. Pred odhodom v dolino so ga Nemci seveda pogrešili in iskali, a on je bil že daleč. Pečarjeva mama jim je dejala, da ga je videla, ko je šel za hišo v stranišče, nazaj pa da se še ni vrnil. Poparjeni so se morali Nemci vrniti brez njega, kajti gestapovci so računali s tem, da jim bo pobegli povedal še marsikaj...

Begunec se je nato zadrževal nekaj dni v bližini Planine pod Golico, kjer je skrbel zanj Tone Štumfelj, zato mu ni ničesar manjkalo. Vendar je tudi od tam pobegnil in se predal gestapovcem na Jesenicah. Ti so ga seveda z obljubami pridobili za sodelovanje in tu je napravil novo izdajo. Izdajati je začel vse tiste, o katerih je vedel, da podpirajo narodnoosvobodilno gibanje, in teh ni bilo malo, poznal jih je kar precej. Prva njegova žrtev je bil prijatelj in sovaščan Tone Štumfelj, svak pokojnega dr. Bergelja, ki je bil kasneje tudi aretiran. Toneta so odpeljali v Begunje, vendar se mu je nekoč na nepojasnjen način posrečilo pobegniti od tam in šel je naravnost k partizanom, žal pa je kasneje padel. Zaradi izdajstva omenjenega pobeglega borca so Nemci tedaj odkrili skoraj celotno omrežje narodnoosvobodilnega gibanja na Jesenicah. Sledile so aretacije na Jesenicah in okolici in gestapo je imel obilo dela z zasliševanji in mučenjem. Težke so bile posledice izdaje, mnogo ljudi so odpeljali v nemška koncentracijska taborišča, od koder se jih več ni vrnilo.

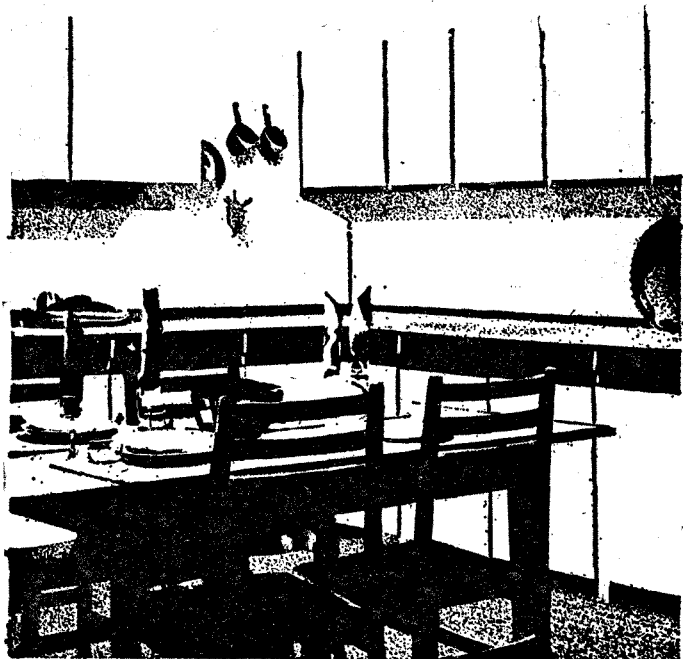
SREČKO SORLI

BORCEM,

ki dobe stanovanja
nudimo vso opremo
na
KREDIT
do

1.000.000 SD

brez porokov
in pologa

SLOVENIJALES

Pisma uredništvu

Pohvala in predlog

Rad bi izrazil javno priznanje uredništvu »TV 15« zaradi prizadevanja za lepšo obliko našega časopisa. Ta je bil tudi doslej pester in vsebinsko bogat, saj je pisal o današnjih zadevah in o dogodkih med vojno. Nova oblika in kakovost papirja nam omogočata, da ga hranimo, pri tem pa zavzame manj prostora. Saj ta naš časopis ni samo za enkratno branje, v njem so prispevki, ki imajo trajno vrednost. To velja še posebno za spomine borcev na posamezne dogodke, ki jih ni zapisal še nihče drug razen njih samih. Zato ima časopis tudi veliko vrednost za šolsko mladino, ki jo seznanja z delovanjem partizanskih enot. Seznanja pa tudi nas, saj vsi nismo bili povsod zraven. Nadalje rabi lahko tudi kot pripomoček za strokovno izobraževanje članov ZROP in drugim, ki se zanimajo za našo obrambo. Je pa tudi zelo poceni.

Sam zbiram zanimive članke iz vseh naših časopisov in jih izrezujem. »TV 15« pa ni treba pokvariti z rezanjem, ker je ves tak, da ga lahko shranim kot zanimivost. To trdijo tudi moji otroci.

Predlagam, da bi naš časopis tiskal na posebni strani vse republiške in zvezne zakone ter predpise, ki urejajo položaj borcev in invalidov. Podatki v drugih listih so skopi in nepopolni, razen tega pa nima vsak zadosti denarja, da bi naročal vse časopise, in še uradni

list. Če bi naredili to, mislim, da ne bi imel nihče nič proti, če bi naročnino zvišali za dva dinarja. To prilogo bi lahko hranili posebej. S tem bi se najbrž zmanjšalo nepotrebno pritiskanje na kljčke odborov ZB, ZVVI in ZZB ter raznih pravnih posvetovalnic in drugih uradov, ki se ukvarjajo z nami.

Velimir Panić, Maribor

Tovariš Panić, hvala za priznanje! Vaš predlog bomo proučili in skušali zadevo izpopolniti. Izpopolniti zato, ker te zakone in predpise že zdaj objavljamo, namreč njihovo vsebino in komentarje o njih.

Uredništvo

To se mi ne zdi prav

V vašem časopisu ste v 1. letošnji številki objavili sestavek Jožeta Laznika z naslovom »Kako je pri nas z enakostjo?«

Zdi se mi, da je kritika dobra in koristna le če je upravičena. Naj povem, da je bilo tudi pri nas na Kozjanskem že sredi 1444 osvobodjeno ozemlje in da so okupatorji mnogo vasi v decembru požgali in da je od 1941 izgubilo življenje na razne načine mnogo ljudi.

Tudi jaz preberem vsako številko »TV 15« in ne najdem izmišljotin med opisi raznih dogodkov med NOB. Pač pa se o teh dogodkih še vedno vse premalo piše, zlasti o resničnih grozotah vojne.

Omenil bi tudi to, da smo vse, kar smo dali za našo vojsko, dali našim ljudem. Pomagati borcem in ranjencem je bila naša dolžnost in se mi zdi zdaj nesramno to komu očitati. Če ima pri vas res kdo udeležbo ali sodelovanje v NOB priznано nepravilno, ste to morda vi sami zakrivali, ker ste premalo sodelovali v ZB in njenimi komisijami. Zdi se mi tudi, da niso bili krivi partizani, če je bila vaša žena 2 leti v taborišču, ampak, da je bil tega kriv okupator s svojimi pomagači Status borca pa ima le tisti, ki je aktivno delal za NOB. Če ste imeli v svoji hiši dlje časa bunker in tri borce, je bilo to vaša državljanska dolžnost. Vsak je moral po svojih močeh prispevati za izgon okupatorjev. Zato je lepo, če je pisec članka pomagal partizanom, ni pa prav, če to komu zdaj prek »TV 15« očita.

Jože Perčič, Planina pri Sevnici

160 din podpore na mesec

Ne zamerite mi, da odpovedujem vaš časnik, ki sem ga vedno zelo rad prebiral. Star sem 91 let, žena pa 75 in ne vidiva več dobro. Preživel sem obe svetovni vojni. Ko sem se vrnil iz prve, sem našel doma vse razbito... V drugi svetovni vojni pa mi je padel sin, star sedemnajst let. Zdaj pa imava oba z ženo 160 din podpore na mesec, delati pa tudi ne moreva več!

Lepo pozdravljeni!

MATIJA RUTAR
Zalaz pri Tolminu

Pravna posvetovalnica

Dodatek za borce s Primorskega

Naenkrat smo dobili troje pisem, v katerem nas udeleženci narodnoosvobodilnega boja doma iz Primorske sprašujejo kako je z dodatkom za borce. Odkar je bil datum za Primorco, bivše italijanske državljane, premaknjen so tisti, ki so vstopili v NOV do 13. oktobra 1943 izenačeni s tistimi, ki so v NOV vstopili drugod do 9.9.1943. Tistim bivšim italijanskim državljanom, ki so po priključitvi Slovenskega Primorja postali jugoslovanski državljani se torej priznava značaj borcev izpred 9.9.1943 če so v NOV vstopili pred 13.10.1943. Toda kako pa je z dodatkom za borce, ki kot znano pripada le tistim udeležencem narodnoosvobodilnega boja, ki so vstopili v NOV pred 9.9.1943. Kako je s tistimi, ki so doma s Primorske in so vstopili v NOV do 13.10.1943. Ali tem pripada dodatek za borce ali ne?

Datum 13.10.1943, ki velja za udeležence narodnoosvobodilnega

boja doma s Primorske, je sprejelo novo določilo temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju. Člen 76a temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, ki velja od 15.8.1968, se glasi: »Določbe tega zakona o pridobivanju, odmeri in uživanju starostne pokojnine borcev NOV pred 9.9.1943 veljajo tudi za borce NOV, ki so postali jugoslovanski državljani po mirovni pogodbi z Italijo oziroma so bili po memorandumu o soglasju o Svobodnem tržaškem ozemlju z dne 5. oktobra 1954 izenačeni v pravicah in dolžnostih z jugoslovanskimi državljani, če so vstopili v narodnoosvobodilni boj oziroma začeli aktivno in organizirano delo v narodnoosvobodilnem boju do 13. oktobra 1943. Status borca iz prvega odstavka tega člena se priznava tudi za pridobitev in odmero invalidske pokojnine.«

Iz tega izhaja, da spremenjene določbe glede udeležbe v NOV za bivše italijanske državljane, doma iz Primorske, veljajo le za pridobitev starostne in invalidske pokojnine. Ne veljajo pa te določbe za pridobitev dodatka za borce.

Zvezni zakon o dodatku za borce pravi namreč takole: »Udeleženci narodnoosvobodilnega boja, ki

so vstopili v narodnoosvobodilni boj pred 9. septembrom 1943 in udeleženci španske državljanske vojne, ki so v rednem delovnem razmerju, imajo...« Tudi določilo republiškega zakona o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne je podobno: »Udeležencem narodnoosvobodilne vojne, ki so se vključili v narodnoosvobodilni boj pred 9. septembrom...«

Ti dve določili zaenkrat še nista bili spremenjeni. V obeh zakonitih določilih je izrecno določeno, da pripada dodatek za borce tistim, ki so vstopili v NOV pred 9. septembrom 1943. Dokler to določilo ni spremenjeno velja za vse, da imajo pravico do dodatka za borce le tisti, ki so v NOV vstopili pred tem datumom. Seveda bi bila krivica, če bi pri tem ostalo. Zato se, kot smo obveščeni, pripravlja sprememba tozadevnih predpisov. Potemtakem naj bi bili z borci NOV, ki so vstopili v NOV do 9.9.1943 izenačeni tudi glede dodatka za borce tisti bivši italijanski državljani, ki so doma iz Primorske in so v NOV vstopili do 13. oktobra 1943. Pričakujemo, da bodo ti predpisi v kratkem sprejeti.

Pogovor s črnogledim humoristom

Od kurirja sem napredoval za političnega delegata voda. Bil sem v »Jurčetuvi četki«, ki je taborila v gozdu pri Brezovi rebri nad Stražo. Po roški ofenzivi smo pasli lakoto, da je bilo kaj, in zato napeto razmišljali, kje bi kaj našli za pod zob. V četki sem spoznal Maksa Burgerja, s katerim sva si brž postala (in tudi ostala do danes) najboljša prijatelja. Spomnila sva se, da bi morda kazalo poiskati kako gobo in jo speči. Šla sva jih nabirat, letina je bila dobra in kmalu sva jih pekla, tako da sva jih natakala na palico in držala nad žerjavico. Tisto leto je bilo gob kot še nikoli. Ne bi bil funkcionar in tovariš, če ne bi skrbel tudi za tovariše. Pomislil sem, kako bi bila dobra gobova juha za celo četo.

Ko smo se zbrali pri kuhinji, da bi prejeli borno kosilo, sem naglas predlagal, da bi bilo dobro, če bi nabrali za celo četo gob in da bi zato morala cela četa iti po gobe. Komandir me je nekam sumljivo pogledoval, rekel pa je samo to, naj peljem četo po gobe, ko že vem, kje so. Šli smo in jih nabrali polne šotorke. Naša hrana je na mah postala imenitna. Pohvalil me je kuhar, češ politični delegat, ta je kavelj, ko je z njim vred šla cela četa po gobe. Nemudoma sem mu odgovoril: »Boš že videl, kakšen funkcionar bom šele, ko bo šel z menoj po gobe cel bataljon.«

Nekdo je to slišal, tovariši so se začeli na vse pretege šaliti, kako vodim četo po gobe, zdaj bi pa rad šel bataljon. Za to je zvedel tudi komandir in nekega dne sem stal pred njim na raportu. Zahteval je od mene, naj nemudoma preneham uganjati neumnosti z gobami. Dogajalo se je namreč, da smo razpravljali na primer, kako bomo napadli Stražo in bodo šli po gobe Italijani. Ali: Če ne boš tak, kot je treba, boš šel po gobe zase oziroma za celo četo. Če nam je šlo slabo, smo rekli, da pojdemo vsi po gobe itd.

Kasneje, pozimi v Rogu, smo se z veseljem spominjali, kako smo hodili po gobe, ko smo bili na Brezovi rebri. Komandir pa je samo pokakšleval, ko nas je poslušal.

Novembra 1942 sem se znašel v Gubčevi brigadi. Z njo sem prišel februarja 1943 na Hrvaško. Večja skupina Italijanov je bila obkoljena. Židane volje sem gledal italijanske položaje. Vojaki so tičali v bunkerjih, okoli njih pa so stale mule. Ko že nismo mogli do živega Italijanov, zakaj ne bi pobili vsaj sovražnikom tovrstnih živali. Municije je bilo kot še nikoli, prešerni smo bili in začel sem podirati mule. Sprva plaho, potem pa vedno bolj korajžno. Tovariši so me posnemali, in z naših položajev je kmalu veselo pokalo. Pridrvel je naš komandir in nas nadrl, češ zakaj odkrivamo naše položaje, da nam potem pošiljajo mine. Prenehali smo, da bi nadaljevali, ko nam je pokazal hrbet. Ko je prihrumel drugič nad nas, je bilo že huje, grozil mi je, da bom šel na raport v štab brigade.

Te svoje grožnje pa ni nikoli uresničil, ker je zaradi nasaga streljanja kmalu prejel pohvalo. Pobili smo namreč okoli 120 mul; zaradi tega Italijani, ko so se prebili iz našega obroča in začeli bežati, niso mogli odnesti s seboj težkih minometov, streliva, prtljage in drugega. Odnegli so s seboj samo to, kar je imel vsak na sebi.

Komisar 13. proletarske brigade je naše pobijanje mul ocenil kot izredno iznajdljivost slovenskih partizanov.

Ker smo bili hudo lačni, smo s svojim streljanjem tudi pri-skrbeli vsem brigadam, ki so se akcije udeležile, obilo svežega mesa.

Komandir, ki nas je prej zmerjal in nam grozil, ker smo streljali na mule, je bil zdaj zares čisto tiho. O mulah ni hotel več niti slišati, zato smo začeli na vsakem koraku govoriti samo o njih, da bi ga dražili. Končno je doumel, da brijemo iz njega norce. Prišlo je do tega, da smo govorili, kako je hud, če nekdo o nekom reče, da mulo kuha...

Res je marsikdo po tistem boju mulo kuhal — v svoji poraji pri ognju. Poleti 1943 sva mu jaz in Sašo celo zapela pesmico, v kateri sva ga poveljevala, kako se je proslavil kot velik strateg v boju proti mulam.

Spomladi, ko smo se vrnili s Hrvaškega, so me začeli klicati v brigadni štab, da bi sodeloval pri pripravi mitingov. Poleti pa so me vzeli kar za svojega. Postal sem vodja brigadne tehnike in član kulturne skupine. Sestavljali smo jo jaz, Saša, Rudi in Marjanca.

Sašo, s katerim sva se poznala še s Pugleda, je pesnil kuplete in jih pel na mitingih. Kmalu sem postal njegov najbližji pomočnik. Ukvarjala sva se s pisanjem burk, ki smo jih začeli imenovati skeče. Tako sem postal poklicni humorist...

Naša skupina ga je lomila sem in tja po Dolenjskem, kamor je pač prišla naša brigada. Kakor hitro smo se kje ustavili, smo že peli, igrali in zbijali šale. Pomagali smo si tudi z borci in borkami, ki so drugače opravljali svoje vojaške dolžnosti in torej niso bili »poklicni kulturniki«. Bolničarka Vera je pela, recitirala in igrala, borka Zofka je recitirala in igrala, imeli smo brigadni pevski zbor, ki sta ga vodila Stefan in Beretič. Niso preveč radi hodili na stražo in v patrulje, zato so vedno organizirali pevsko vajo, kadar jim je pretilo, da jih bodo poklicali na dolžnost. Zato so se hudo zamerili komandirju Nacetu. Ker so pogosto peli tisto pesem »Zabe sva tbo so imele«, jih je v jezi komandir imenoval kar »žabji zbor«. Trema pri nastopih so si dušili z žganjem in vinom iz čutaric, ki so jih imeli opasane tudi med nastopi.

● Zdi se mi, da najraje govoriš o svojem udejstvovanju v kulturni skupini Gubčeve brigade...

● Kako ne bi, ko je bilo tako veselo. S Sašo sva si bila res prijatelja in tovariša. Velikokrat smo spet katero razdri, pa tudi marsikaj smešnega doživeli...

Največ mitingov smo imeli kar pod nebesnim svodom ali pod večjim kozolcem. Odri so bili največkrat majavi in večkrat se je znašel posameznik, pa tudi ves pevski zbor na trdi slovenski zemlji.

Nekoč je naš četni komisar Zdravko Cvajer, drugače član naše skupine kot dober harmonikaš, imel nenavadno kratek uvodni govor, preden se je začel program. Zdelo se nam je, da s strahom pogleduje pod svoje noge, kjer so se sumljivo premikale deske. Te je za zaveso iz šotorke moral držati eden izmed naših tovarišev. Toda Zdravko je tako dobro govoril, da je doživel aplavz. Tudi tisti, ki je imel nalogo držati deske, se ni mogel zdržati. Še sam je zaploskal in pozabil na svojo dolžnost. To je bilo za Zdravko usodno. Deska se je dvignila in revež je v velikem loku zletel z odra. Pobral se je in se ves polomljen umaknil v ozadje med grožnjami, da bomo že videli hudiča.

Za izrečeno povelje smo takrat pravili, da je »komanda padla«. Ker je bil tudi komisar komanda in ker je zares padel, smo pozneje velikokrat govorili, kako je enkrat komanda resnično padla, ne samo v besedah.

Nekoga dne sem s Trebelnega odšel organizirat miting na Lučarjev kal. V vasi in okolici so bili deli naše brigade. Domačini so me lepo sprejeli in nahranili ter mi ponudili, naj pri njih prespim. Prvič, kar sem bil partizan, sem dobil zase posteljo. Otepal sem se, da imam uši, pa me je ljubezniva gospodinja prepričala, da nič zato.

(se nadaljuje)

- priporoča potrošnikom hiter, sodoben in cenen nakup vseh potrebščin za sebe, za družino, za dom in za gospodinjstvo;

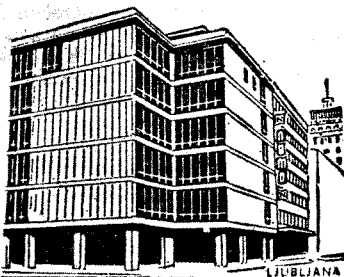
- za tuje kupce je v hiši menjalnica. Potrošniki lahko izbirajo blago v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA Ljubljana, Tomšičeva ul. 2

BLAGOVNICA S STANOVANJSKO OPREMO, Wolfova 1

KONFEKCIJA ELITA, Ljubljana, Čopova ul. 7

BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA, Kidričeva ul. 1/a

Vojaška veda in tehnika

Deset milijard za eno letalo

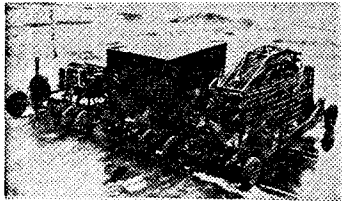
Med najodobnejša letala na svetu spada znani ameriški lovec F-110, ki ga uporabljajo tudi v vietnamski vojni. Sedaj pripravljajo novo inačico tega letala, in sicer strateški bombnik FB-111. Vsak tak bombnik iz prve serije 75 letal bo stal 7.260.000, z vsemi dodatnimi napravami pa celo 7.990.000 dolarjev — torej le nekaj manj kot deset milijard starih dolarjev! Poveljstvo ameriškega letalstva bo naročilo skupno 235 letal te vrste.

Lovec F-111A tudi ni mnogo cenejši in stane približno devet milijard dolarjev. Ker so vanj vgradili še nekaj nove elektronske in druge opreme, se je med letom podražil za več kot milijardo dolarjev.

V primerjavi s tem dvema letaloma je C-5A »Galaxy«, ki je največje transportno letalo na svetu (težko je 347 ton, od česar odpade na tovor 120 ton), še kar poceni: stane »le« 21 milijard starih dolarjev. Cenejša od teh so razna trenazna letala (od 300 milijonov do milijarde dolarjev), pa tudi helikopterji (do 3 milijarde dolarjev za helikopter HH-53C).

Radarska postaja na vozilih

Neko ameriško podjetje bo za vsoto dveh milijonov dolarjev izdelalo 46 radarskih postaj tipa AN-TPS-44. Od drugih podobnih radarjev se ta sistem razlikuje predvsem po tem, da so vsi njegovi sestavni deli na vozilih. Zato je mogoče radar AN-TPS-44 hitro pre-

važati s kraja na kraj. Za vso napravo potrebujejo le tri vozila. Razen tega antene tudi v primerih, ko piha močan veter, ni treba spuščati.

Uporabnost omenjenega radarja je toliko večja, ker ga je mogoče prevajati tudi z letali in helikopterji.

Novi britanski raketni čolni

V Veliki Britaniji so pred kratkim začeli graditi prototip raketnega čolna, katerega oborožitev bo po učinku enaka oborožitvi rušilca. Čoln bo dolg 43 metrov, posadka bo imela 27 moških, njegova največja hitrost pa bo znašala približno 75 kilometrov na uro. Oborožen bo s štirimi vodljivimi izstrelki, ki bodo leteli do 20 kilometrov daleč. Potemtakem bo britanski raketni čoln po svojih taktično-tehničnih lastnostih zelo podoben sovjetskimi raketnim čolnom, katerih eden je predlanskim pod egiptovski zastavo potopil izraelski rušilec »Eilat«.

Za pogon čolna bodo uporabljali mornariško plinsko turbino Rolls-Royce. Raketni čoln bo napravljen tako, da bo lahko po ves teden ostal na odprtem morju ne glede na vremenske razmere.

»Leteče blazine« za vohune

Sovjetski generalpodpolkovnik Zabalotnij, načelnik političnega oddelka sovjetskih obmejnih varnostnih organov, je pred kratkim izjavil, da zahodna obveščevalna služba uporablja za prevoz vohunov v Sovjetsko zvezo »portable helikopterje« in »leteče blazine«. Razen teh in drugih znanstvenih in tehničnih dosežkov pa v te namene uporabljajo tudi »mini podmornice«.

Ameriški aluminijasti patrolni čolni v Vietnamu

Ameriška vojna mornarica uporablja v Južnem Vietnamu že dve leti posebne patrolne čolne. Vsak izmed njih stane po 100.000 dolarjev. Čolni so dolgi 15 in široki 4 metre. Ker so iz aluminija in izredno lahki, lahko plovejo tudi po plitvih vodah. Takšnih pa je v Južnem Vietnamu zelo mnogo.

Posadka patrolnega čolna je oborožena s tremi mitraljezi 12,7 mm in s minometom 81 mm. To ni slaba oborožitev, če upoštevamo, da posadka šteje le šest članov.

Čoln tehta dobrih 20 ton, torej komaj četrtino tega, kolikor bi bil težak, če bi bil ves iz železa in jekla. Pogonjata ga dva dizelska motorja, ki mu omogočata hitrost do 50 kilometrov na uro.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

„TU-144“ leti po zaslugi vohunov

Francozi so silno ponosni na orjaško potniško letalo »Concorde«, ki ga pripravljajo skupno z Angleži. Zato je bilo njihovo razočaranje toliko večje, ko so zvedeli, da so jih Rusi prehiteli in da je sovjetska »Concorde« (TU-144) vzletela pred francosko. Iz članka, ki ga je objavil PARIS MATCH, je videti, da Sovjetski zvezi očitajo celo tatvino načrtov francosko-angleškega potniškega letala »Concorde«.

Moskovski meteorologi, ki so že več kot teden dni napovedovali le meglo in sneg, so tisto jutro sporočili, da bo ves dan vedro vreme.

Petindvajset kilometrov vzhodno od mesta je po betonski cesti, na kateri ni bilo pod kolesi čutiti najmanjše vzbokline ali luknje, neki traktor puhal dim v ledeno ozračje. Za sabo je vlekel dolgo letalo s proti tlom nagnjenim nosom.

To se je dogajalo na najlepši pisti tovarne »Žukovskij«, slovite tovarne z najbolj znanim sovjetskim letalskim konstruktorjem Andrejem Tupoljevem.

Letalo se je postavilo na začetek piste. V pilotsko kabino je stopil človek v usnjenem kombinezonu in z belo čelado na glavi. V nekaj urah bo postal najbolj slaven v vsej Rusiji.

Cez nekaj ur bo »Pravda« sporočila ruskeemu ljudstvu, da je dvainštiridesletni kapetan Edvard Vladimir Eljan prvi poletel z letalom Tu-144, velikim tekmecon letala »Concorde«.

Bilo je marca 1966. leta. Ko je osemdesetletni Andrej Tupoljev nekemu novinarju kazal fotografijo prvega ruskega orjaškega potniškega letala »Maksim Gorkij«, ki je imel osem motorjev in prostora za 70 potnikov in ki so ga bili izdelali 1935. leta v njegovih tovarnah, mu je izza svojih debelih naočnikov pomežiknil: »Po tridesetih letih smo na čelu in bomo še nadalje ostali prvi. Tu-144 bo vzletel pred »Concorde«.

Istega dne je Aleksej, sin Andreja Tupoljeva, direktor tovarne, kjer je bil vodja raziskovalnega biroja Sergej Eger, izjavil, da je v njegovem očetu nekoliko »Američana« v tem smislu, ker je končne rezultate nekoliko prehitro napovedal.

Toda sedaj, ko njegov oče zatrjuje, da bo »Tu-144« začel obratovati oktobra 1970. leta, osemnajst mesecev pred »Concorde«, Aleksej Tupoljev nima nobenih pripomb, prav tako pa tudi ne Sergej Eger.

Edini ljudje, ki bi morda utegnili povedati kaj več o nadzvočnem dosežku Andreja Tupoljeva, ne čutijo nobene želje, da bi se oglasili.

To pa so Herbert Steinbercher, Godfrey Conway, Aldred Kenneth, Sergej Pavlov, Stephan Krigovsky in Jean Sarrady.

Štiriintridesletni Herbert Steinbercher je rojen v Leipzigu, v Vzhodni Nemčiji, aretirali pa so ga januarja 1965 v Toulousu.

Istega meseca so v Londonu zaprli tudi angleška državljana šestintridesletnega Godfreya Conwaya in dvainštiridesletnega Alfreda Kennetha.

Sergej Pavlov, nekdanji sovjetski višji oficir in kasneje pred-

stavnik sovjetskega civilnega letalstva v Franciji, je bil aretiran marca 1965 v Parizu.

Stephan Krigovsky in Jean Sarrady sta prišla na vrsto 1966. leta v Toulousu.

Herbert Steinbercher je poslal v Moskvo podatke o proizvodnji »Concorde«, dobil pa jih je med informativnimi obiski, ki jih je bila v Toulousu prirejela »Sud-Aviation«.

Godfrey Conway in Alfred Kenneth, uslužbenca v fotografskem servisu britanske družbe »Bristol Aircraft«, sta onstran železne zaveze pošiljala mikrofilme podobnih angleških motorjev za »Concorde«.

Sergej Pavlov je v svoji aktovski prenašal dokumente z najpodrobnejšimi podatki o delovanju kolesja »Concorde«.

Ob aretaciji sta bila Stephan Krigovsky in Jean Sarrady preoblečena v duhovnika. Pripadala naj bi »evropskemu redu bratov učiteljev«. Kasneje pa so ugotovili, da brat Krigovsky ni bil nič drugega kot nekdanji funkcionar komunistične mladine v Bratislavi.

Čeprav so vohuni odigrali pomembno vlogo, Tu-144 le ni povsem kopija letala »Concorde«. Njegovi motorji niso pritrjeni na krila, temveč na trup. So močnejši kot pri »Concorde«, trošijo pa manj goriva. Za progo Pariz—New York bo »Concorde« potrebovala 89 ton goriva, Tu-144 pa le 70 ton. Krila, ki jih je konstruiral Tupoljev, so zelo ozka, da bi bil zračni odpor čim manjši. »Concorde« ima gorivo v krilih, Tu-144 pa v rezervoarjih pod trupom. Sovjetsko letalo je dvajset ton lažje od francosko-angleškega, letelo pa bo hitreje (Tu-144 s hitrostjo 2450, »Concorde« pa s hitrostjo 2180 km na uro). Njun doseg bo isti (6500 km), toda v Tu-144 bo za osem potnikov manj prostora.

V vsej tej štoriji okrog »Concorde« oziroma Tu-144 pa je najbolj smešno to, da je Tupolev naročil generatorje ter elektronsko in navigacijsko opremo pri britanskih firmah Plessey, English Electric, Marconi in Cassor, dobil pa jo je za 90 milijonov frankov, plačljivo v dveh letih, torej za 10 milijonov ceneje kot »Concorde«.

»Concorde«: Na njej dela 8940 inženirjev in 27.000 delavcev. Redno bo začela obratovati v začetku poletja 1972. leta. Letela bo s hitrostjo 2180 km na uro. Dolga je 59, široka pa 26 metrov. V njej bo prostora za 132 potnikov. Progo Pariz—New York bo preletela v 3 urah in 32 minutah.

Fotografija z vprašajem

»Kdo pa so ti mladi fantje...« bi se spraševal s pesnikom, ko pogledam tole fotografijo. In takoj začnem brskati po spominu, če se kakega obraza še spominjam. Zaman. Potem začnem sklepati: Letni čas — poletje. Pokrajina — verjetno Štajerska, sodeč po načinu oblačanja. Leto — 1944 (spet po uniformah, orožju, oznakah činov). Enota: kurirji ali VDV (obilica avtomatskega orožja). Sem se zmotil? To boste ugotovili vi, ki se boste morda koga spomnili ali zagledali na sliki znanca. Tako kot tovarišica Rozi Laharnar iz Tolmina, ki nam je o »fotografiji z vprašajem« v letošnji 2. številki, napisala: Ta slika je bila posneta decembra 1943 v vasi Pečine na Tolminskem, blizu kurirske postaje »P 21«. Tovarišice in tovariši, ki stojijo, so od desne proti levi: Romana Laharnar, Špičkova s Pečin, sekretarka OF za Cerkljansko. Dušan iz Vipave, komisar kurirskih postaj na Primorskem. Gabrijela Kovačič iz Logaršč. Ema s Praprotnega, kurirka postaje »P 21«. Marija Pisk, Murovska s Pečin, lastnica hiše, pred katero je bila slika posneta. Rozi Laharnar, Špičkova, kurirka postaje »P 21«. Antonija Laharnar, Špičkova, kurirka postaje »P 21«. Gabrijel Božič, Potarjev iz Logaršč, komandir postaje »P 21«. Franc Mrak, Andrejev s Pečin, kurir postaje »P 21«. Štefanija z Logaršč.

Sedijo od desne proti levi:

Zvonko, Čudrov z Volč pri Tolminu, komandant kurirskih postaj na Primorskem. Angelca, Bukuška z Logaršč. Gabrijela Jeklin z Logaršč ter Marica Kuštrin z Logaršč.

Edino enega tovariša ne morem spoznati, od kje je bil in kakšno funkcijo je imel.

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagradjuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

„Skok v Evropo“

Januarja in februarja imata ameriška kopenska vojska in vojno letalstvo v načrtu posebno vajo, med katero bodo po zraku prepeljali iz Združenih držav Amerike v Zahodno Nemčijo večje skupine ameriških oboroženih sil.

Po šestmesečnih razpravah, pričevanjih in navajanju razlogov za in proti vaji v sedanjem času, so v Pentagonu objavili uradno sporočilo, v katerem pravijo: »Glavni manevri ameriških oboroženih sil, ki se jih bodo udeležile kopenske in letalske enote iz Amerike in Evrope, bodo januarja in februarja 1969. leta v Evropi.«

Vaje bodo imele na območju Grafenwehra v Zahodni Nemčiji, kjer imajo že center za urjenje in poligon 7. armade ameriške kopenske vojske.

Te vaje bodo v marsičem spominjale na tiste iz 1963. leta in ki jih poznamo pod nazivom »Big lift«. Gre pa tudi za nekatere razlike. Na tej vaji bodo med drugim preskusili učinkovitost zračnega mostu med Združenimi državami Amerike in Zahodno Nemčijo. Toda poglobljena razlika z vajo »Big lift« je v tem, da so na vaji pred šestimi leti preizkušali hitrost prevažanja enot iz ZDA v Evropo, na sedanji vaji pa preverjajo koncepcijo tako imenovane dvojne razmeščitve vojaških sil oziroma uporabe sil, ki so razmeščene v Ameriki, tudi v Evropi. Kar zadeva hitrost, v ameriških vojaških krogih poudarjajo, da v to ni mogoče dvomiti. Pač pa morajo preveriti, če bodo enote po prihodu tudi že sposobne za takojšen boj. Največja pomanjkljivost pri vaji »Big lift« je bila prav v tem, da enot po prevozu v Evropo niso mogli takoj poslati boj. Ameriški vojaški krogi sodijo, da je načrtovana vaja mnogo stvarnejša od prejšnje. Sedaj jim je namreč jasno, da je prevoz enot iz ZDA v Evropo eno, njihova priprava za čim hitrejšo udeležbo v boju pa povsem nekaj drugega.

Mnogo so razpravljali tudi o tem, kdaj naj bi bile te vaje. Po eni izmed inčič naj bi vaje imele šele 1970. leta, kar so zagovarjali

s potrebo po štednji. (Sodijo, da bo vaja stala 28.500.000 dolarjev.) Kasneje so rok premaknili na jesen 1969. leta, naposled pa so sklenili, da bodo vaje izvedli v januarju in februarju.

Pogoste spremembe glede časa, ko naj bi izvedli vajo, so v ZDA in nekaterih drugih deželah vzbudile različne razlage. Nekateri sodijo, da je sovjetska intervencija na Čehoslovaškem šla na roko tistim, ki so se zavzemali za to, da bi bile vaje čimprej. Drugi pa menijo, da dogodki na Čehoslovaškem ne morejo biti v neposredni vzročni zvezi in da vajo izvajajo v januarju in februarju predvsem zaradi neugodnih vremenskih razmer (s snegom pokrito zemljišče). Ameriški sekretar za obrambo je v Bruslju izjavil, da bodo ZDA v januarju prepeljale po zračni poti v Evropo 15.500 mož in tako prispevale h krepitvi bojne pripravljenosti NATO.

Prva skupina ameriških vojakov je prispela s sedmimi letali v Zahodno Nemčijo 6. januarja, iz ZDA pa so jih v Evropo prepeljali s transportnimi letali C-141. Vojaki so se izkrcali v letalskem oporišču Rein-Meinu, odtod pa jih pošiljajo v druga oporišča, kjer imajo skladišča s tanki, topovi in drugo težko oborožitvijo. Tam so jih namreč pustile ameriške enote (približno 35.000 mož), ki so se predlanskim iz Zahodne Nemčije vrnile v ZDA. Zahodni tisk piše, da za dekonservacijo vsakega vozila potrebujejo štirinajst ur.

Med enotami, ki so jih v zadnjih dneh prepeljali iz Združenih držav Amerike, sta dve brigadi 24. pehotne divizije, tretja brigada, ki se stalno zadržuje v Zahodni Nemčiji, pa bo na manevrih nastopala v vlogi »napadalca«.

Manevre bodo imeli približno petdeset kilometrov stran od čehoslovaške meje, udeležilo pa se jih bo skupno 28.000 mož, ki pa bodo iz Amerike prinesli s seboj le osebno opremo in lažjo oborožitev. Vaje bodo trajale sedem dni — od 29. januarja do 4. februarja.

Sestavni del teh vaj bo še posebna letalska vaja, ko bodo 3. pehotno divizijo, ki jo imajo v Zahodni Nemčiji urili v prevažanju po zraku in v napadu po načelih, ki jih sicer uporabljajo v Južnem Vietnamu.

Sekretar vojnega letalstva ZDA Harold Brown je izjavil, da skušajo s to vajo ugotoviti, kakšne so možnosti zračnega transporta in taktične uporabe enot vojnega letalstva. Toda za motive vaje je značilna tudi Brownova pripomba, da se je z intervencijo na Čehoslovaškem spremenilo razmerje sil v korist dežel Varšavskega sporazuma.

Trgovini

BOREC

v Ljubljani, Titova 17
in Mariboru, Partizanska 5

Priporočata cenjenim kupcem:

- vse knjižne izdaje založbe »Borec«
- tedensko nova dela priznanih slovenskih umetnikov — slikarjev in kiparjev
- dekorativne, umetniško izdelane predmete za opremo stanovanj in uradov
- osebne okrasne predmete za žene in moške, posebno mlada dekleta, po zadnji modi

Prehrana v naravi

Krušne peči na prostem

Koničasta peč. Zgradimo jo iz kolov in gline, pomešane z navadno prstjo. Višina peči: 1,5 m. Premor spodaj: zunanji 1,7 m, notranji 1,4 m.

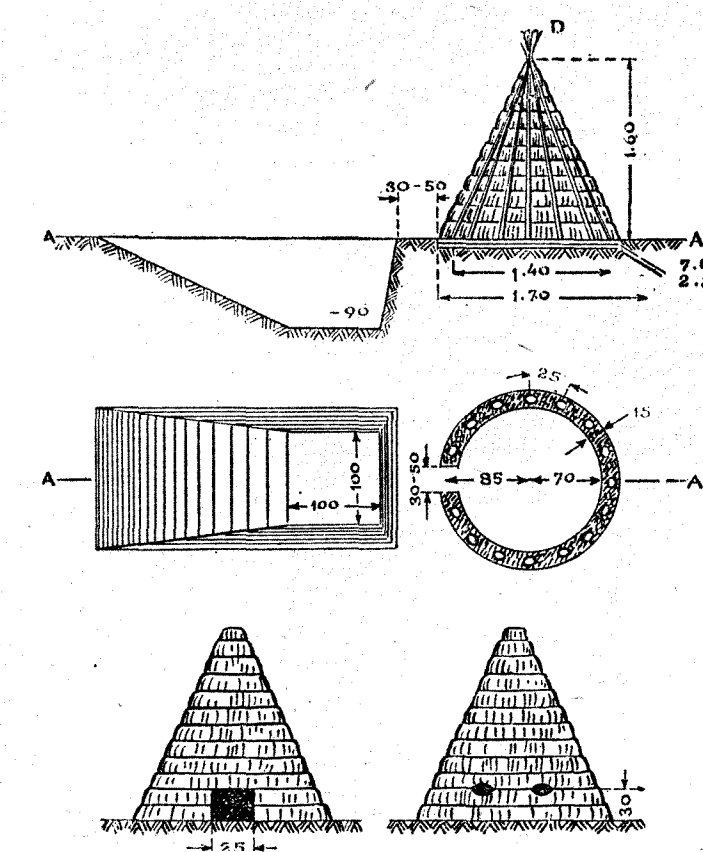
Dno peči izdelamo iz opeke in gline. Na ravnem mestu napravimo krog s polmerom 85 cm. V tem krogu izkopljemo zemljo 10 cm globoko. V tako izkopen krog nasujemo 2 do 3 cm peska, ki ga pokrijemo z opeko, nanjo pa stekamo 7 do 8 cm debelo plast gline.

Na tako zgrajenem podu začrtamo nov krog s polmerom 70 cm, obseg kroga pa razdelimo na 17 delov po 25 cm. Na teh 17 točkah zabijemo v zemljo 17 na vrhu priostrenih kolov, in sicer poševno, da se tikajo v višini 1,5 m, kjer jih še povežemo z žico.

Iz gline in prsti, ki jima primešamo malo drobne slame, napravimo valje, dolge 40 do 60 cm in debele 10 do 15 cm. S temi valji obložimo skelet; spodnji valji morajo tičati 3 do 5 cm v zemlji. Proti vrhu mora biti dolžina in debelina valjev čedalje manjša. Posamezne vrste valjev dobro povežemo s protjem (ali srobotom). Nazadnje vso peč znotraj in zunaj zadelamo z ilovico.

V peči pustimo vrata — odprtino, široko 25 in visoko prav tako 25 cm. Pri kurjenju peči in pri peki kruha zapremo odprtino s pokrovom iz desk ali iz protja in gline.

Za uravnavanje toplote in odvod dima napravimo na nasprotni strani odprtine-vrat dve okrogli jamici s polmerom 10 cm, ki sta 30 cm nad zemljo, presledka pa je med njima 30 do 40 cm. Ti dve luknji zapiramo z lesenima zamaškoma, ki smo ju namazali z glino. Potrebni sta zato, da kdaj pa kdaj

spustimo skozi dim ter odvečno toploto iz peči.

Ker med kurjenjem vrh zgori, že prej napravimo zgornjo odprtino v premeru 5 do 7 cm, ki jo pokrijemo s škaflo od konzerve ali kako podobno rečjo. To je nekakšen dimnik. Med peko kruha odprtino zapremo z opeko ali kamnom.

Pred jamo izkopljemo jamo — predvor za vlaganje.

Sušijo se okrog 8 ur. Razpoke zamažemo z glino. Kurjenje-ogrevanje traja 3 do 3,5 ure. V taki peči lahko spečemo 6 do 8 hlebcov hkrati, eno kurjenje (peka) zadošča za največ 40 hlebcov. Lahko pa zgradimo tudi manjšo peč.

Jošt Rolc: Junak z Nomenja

Večkrat se je kar na lepem spomnil na Ažmana, prišel ponj, ga nekaj dni imel zaprtega na orožniški postaji in ga nato brez pojasnila ali utemeljitve izpustil. Posebno je bil prizadeven v letih med 1936 in 1938, ko je sklepal, da se pri Ažmanu zbirajo prostovoljci za v Španijo. Vendar se mu nikoli ni posrečilo, da bi koga izmed njih tudi zalotil.

Ažmanovo predvojno sodelovanje je bilo življenje pravega revolucionarja. Kot tako je bilo polno nepredvidenih težav, nevarnosti, zasledovanja in preganjanja. Koliko samoodrekanja, vztrajnosti in tudi odločnosti je bilo treba, da je človek izdržal, ve samo tisti, ki je vse to sam poskusil. Toda Ažman je vztrajal z železno voljo, vedno pripravljen tvegati vse za revolucijo. Niso ga od tega odvrnile ne aretacije in grožnje, ne ženske solze, njena rotenja in prošnje, pa čeprav je bil drugače dober mož in skrben oče. Zato ga je veliko ljudi imelo za fanatika, njegove nazore pa za utopijo, nesmisel in neustvarljive želje.

Toda čas je pokazal, da se Ažman ni motil, pač pa drugi, ki mu некоč niso verjeli. Čimbolj so se bližali usodni dnevi in čimbolj je grozila fašistična nevarnost, tem več pristašev je imel. Kot preprost kmečki človek z naravnim smislom za skupnost in dobre odnose med preprostimi ljudmi, kmeti in delavci, si je vedno lažje pridobil zaupanje sovaščanov in drugih. Začenjali so s tem, da so se zanj zanimali in poslušali njegove nasvete. To pa zaradi tega, ker je vedno govoril le tisto, kar je bila resnica in za svoje prepričanje tudi trpel, če je bilo to potrebno. Povezoval je zvestobo svojim političnim nazorom z zvestobo do svojega naroda in vedno trdil, da le z žrtvami in podreditvijo osebnih koristi skupnim lahko delovni ljudje dosežejo boljšo prihodnost. Ta bo samo v socializmu, kjer bodo ljudje enaki in kjer bo pravica. Posebno je bil vesel tega, da je videl, kako so delovni ljudje pripravljani slediti Partiji in bil zato ponosen, da je komunist. Toda nikoli mu ni prišlo na misel, da bi iz tega spletal kakšne načrte za prihodnost, kjer bi to izkoriščal zase tako kot so kasneje nekateri počeli. Ažmanu je bila vedno pred očmi le zmagaj komunizem kot pogoj za naprednejšo družbo, ki bo vsem pravično rezala kruh.

Značilno zanj je tudi to, da na svoje politične nasprotnike ni gledal z mržnjo in prezirom, pač pa kot nekaj nujnega, kot da so to sestavni deli nečesa nujnega, del razvoja družbenih razmer in da bodo prej ali pozneje doživeli poraz skupaj s sistemom, ki jih je ustvaril.

V tem duhu je učil tudi svojo družino, znanca in vsakogar, ki ga je hotel poslušati. Bil je agitator v pravem pomenu besede, za politično delovanje je izkoristil vsako priložnost, tudi bežno srečanje, slučajno družbo za gostilniško mizo, pogovor s sopotniki v vlaku. Povsod je našel priložnost za politično delovanje. Zato se je zdel nasprotnikom vsiljiv zagrozenec, brezbriznen nadležen pridigar, a vsem drugim in teh je bilo največ, pa prepričan komunist! Tako je počasi prihajal v zavest množic in prav to je pozneje postalo temelj za začetek vstaje proti okupatorjem.

Po priključitvi Avstrije, razbitju Čehoslovaške, še bolj pa po zločinskem napadu na Poljsko leta 1939 Ažman ni več našel niti toliko časa zase kot prej, ko je bil že do vrata v delu za Partijo. Zdaj je popolnoma opustil vse zasebno.

Septembra 1940 je bila v Lescah pri Bledu partijska konferenca, ki se je je udeležil tudi tovariš Kardelj. Ažman je zastopal med 35 delegati Bohinj, konferenco pa je vodil Žagar. Glede na fašistično nevarnost na naših mejah so obravnavali zelo pomembna vprašanja, se dogovarjali o delu partijskih organizacij v novih razmerah, o mobilizaciji članstva za obrambo domovine, o delu vojnih komitejev in društva prijateljev Sovjetske zveze, ki se je takrat vedno bolj uveljavljalo med našimi ljudmi.

Od tedaj daje je bila Ažmanova dejavnost usmerjena v uresničevanje sklepov te konference. Po vaseh je vneto zbiral podpise za vstop v društvo prijateljev Sovjetske zveze, pojasnjeval politični položaj in razkrival nakane vladajoče klike, petokolonašev in drugih, ki jih tudi na Gorenjskem ni manjkalo. Širokopotezno, kolikor so pač dovolile razmere v ilegalnosti, sta s Tomažem Godcem načrtno delovala med preprostimi ljudmi in krepila narodno zavest ter pripravljenost za obrambo domovine.

Spričo nejasnosti in negotovosti, ki ju je povzročila Hitlerjeva napadalnost v Evropi, so se tudi nomenjski žandarji malce unesli. Nič več niso tako samozvestno strahovali ljudi, saj so čutili, da jim ne kaže nič dobrega. Tako so Ažman in njegovi dobili v Bohinju malo več svobode za njihovo delovanje.

Aprila 1941 je doživela konec kraljevina Jugoslavija, država narodov brez pravic. Vse se je zgodilo tako nepričakovano in hitro, da tudi najbolj črnogledi ljudje niso na kaj takega računali. Ljudje v Bohinju so postali nemirni kot pred hudo uro, pričakovali so nekaj neznanega in strašnega. Potrli zaradi razočaranja so mnogi pohajkovali kot sence okoli domačih vasi, nobene možnosti za rešitev niso več videli. Ugibali so le kaj bo z njimi in njihovim imetjem. Saj se je čudna vojna neslavno končala še preden se je začela...

V nekaj dneh, bolje rečeno v nekaj urah ni bilo v Bohinju nobene oblasti več. Na Črni prsti ni ostal na meji niti en graničar. Umaknili so se, ne da bi bili sprožili na Italijane en sam strel, sicer pa tudi videli niso nikogar. Vojaki iz 2. bataljona planinskega polka iz bližnje Bohinjske Bele so se razšli iz vojašnice vsak na svojo stran kot so jim ukazali oficirji, ti pa so dobili tako povelje od višjih. V skladišča pa so se vsuli razni zrakavti in odnesli, kolikor je kdo mogel. Tako je ostala meja nad Bohinjem brez branilcev, Bohinj brez gospodarja. Italijani bi lahko prišli čez mejo brez najmanjših težav in brez strela zasedli Bohinj, saj ne bi srečali niti enega jugoslovanskega vojaka.

Na ta podvig so se pripravljali dolgo, skoraj cel teden. Tedaj pa so nekega jutra, opremljeni in oboroženi kot bi šli napadat Maginotovo linijo, prišli in zasedli bohinjske vasi. Čeprav jim nihče ni skrivil lasu na glavi, so prestrašeni in nezaupljivi oprezovali izpod jeklenih zelenih čelad z naprtnimi puškami v rokah, kot bi jih za vsakim vogalom čakal krut sovražnik. Kljub resnim časom so se Bohinjci le morali posmehovati tujim vojakom, o katerih so starejši še iz prve svetovne vojne vedeli, da niso ravno preveč bojeviti, pa vendar dovolj nesramni, da zavijejo vrat nedolžni putki ali po-bašejo v nahrbtnik nič hudega slutečega pujska.

(Se nadaljuje)

Nekaj spominov na oficirsko šolo 9. korpusa

Konec marca 1944 je Gradnikova brigada po hudih bojih za Godovič, Hotedršico, Črni vrh, Col in Zaglic nekaj dni počivala na Otlaci. Tam je dobila tudi ukaz, naj nemudoma pošlje nekaj tovarišev v oficirsko šolo pri štabu 9. korpusa.

Brigadni štab je izbral kandidate in med njimi sem se znašel tudi jaz. Po kurirskih zvezah smo odšli v Šebrelje, kjer je bilo poveljstvo šole. Tam se nas je zbralo dvaintrideset, iz vseh brigad in odredov našega korpusa.

Prvi nas je sprejel inštruktor Jože in za začetek šole dva dni neutrudno »eksercirala« z nami po šebreljskih travnikih. Spominjam se, kako obupno smo se trudili, da bi posnemali našega inštruktorja v brezhibnem »metanju« v desno rame« naših vsakovrstnih pušk. Zaman! Z našimi dolgimi in kratkimi italijanskimi puškami in brzostrelkami različnih tipov — tovariš Kemperle pa je imel celo staro avstrijsko karabinko s predelnim kopitom, ki je imela namesto jermenja kar navadno vrstico — ni in ni šlo.

Zato smo občutili veliko olajšanje, ko nam je naslednjega dne podporočnik Darko Guzelj sporočil, naj se pripravimo, ker bomo pod noč odšli na neko akcijo. Potem je od nekod prinesel »lahko brezo« in mi jo izročil, obenem pa ukazal, naj jo čistim, namažem in usposobim za boj. Vsi smo se veselili, kar smo bili prepričani, da ne bomo več predmet dolgočasne ekserciracije, ampak da se bomo v boju poskušili ter pokazali, da smo zares sposobni za Titove oficirje.

Moj mitraljez je bil zelo zane-marjen, cev je bila polna rje. Očistil sem jo na ta način, da sem v kupu gnojja s palico izvrtal luknjo, nato pa vanjo porinil cev mitraljeza ter spustil kratek rafal. Gnoj je zadušil pokanje, krogle pa so odnesle v gnoj tudi vso nesnago iz cevi. Nato smo cev od znotraj izgladili z masnimi cunjami, da se je celo svetila. Zatem smo temeljito očistili in namazali vsak del mitraljeza posebej ter končno v hram nalili strojnega olja. Medtem ko nas je nekaj čistilo mitraljez, so drugi mazali puške in naboje. Po večerji pa smo odšli na pot.

Šli smo iz Šebrelj v Stopnik in v Dolenjo Tribušo, nato pa čez Kobilico v Čepovan, kjer smo počivali. Naslednjega dne smo jo mahinili na Lokve in od tam po cesti proti Trnovem. V vasi Nemci pri Štroserju smo se ustavili. Tam so menda že vedeli, da pridemo, ker so nam postregli z že kuhano hrano. Po večerji smo polegli v seno na Štroserjevem hlevu in pospali, še vedno v prepričanju, da nas bodo ponoči zbudili in povedali, kakšna bo akcija, o kateri smo slišali. Toda nič takega ali podobnega se ni zgodilo.

Zjutraj smo mirno vstali in pozajtrkovali, nato pa smo nam dali sekire, žage, lopate in krampe. Z vsem tem orodjem so nas peljali čez Turški klanec, kot se imenuje cesta med Nemci in Malimi Laznami, v gozd. Preden smo namreč prišli vrh klanca, smo zavili s ceste na desno in navkreber v gozd. Strmina je bila vedno bolj zaraščena, nato pa smo prišli na neko jaso, nekoliko bolj položno in manj zaraščeno. Tam so nas razdelili v skupine. Prva je dobila krampe in lopate ter je takoj začela ravnat prostora. Nekaj jih je dobilo ukaz, naj gredo v kakih sto metrov oddaljeno ledeniško jamo, ki nam jo je pokazal naš vodnik Štroserjev Ivo. Iz nje bi v kotlih prinesli sneg in led, da bi ga raztopili v vodo za kuhanje kosila. Razen kotlov pa so morali vzeti s seboj tudi vrvi. Privezani so se potem spuščali in nevarno globel in tam sekali ter kopali led in sneg. Vode namreč ni bilo daleč naokoli.

Jaz, Kemperle, Kobalarjev Darko in Jože Petejan pa smo dobili sekire in žage ter ukaz, naj sem in tja po gozdu posekamo kako pripravo smreke ali jelko za tramove.

Sele tedaj se nam je posvetilo, kakšna bo ta naša »akcija« — da bomo gradili barake za našo šolo.

Potem smo tri dni delali, ne da bi se česa učili. Kuhar Karlo, mlad fant s tržaškega Krasa, nam je vsak dan skuhal tri obroke močnika. Opoldanski obrok je vseboval tudi koščke sesekljane mesa. Toda naš tek je bil velikanski, saj smo naporno delali, poleg tega pa smo živeli in delali v gozdu, precej visoko. Na srečo smo imeli vsaj nekaj tobaka, da smo si tešili lakoto s kajenjem. Vsak večer smo namreč dobili tudi po nekaj peres tobaka, ki so nam ga priskrbeli iz neznanih zalog.

V teh treh dneh, ko smo ravnali zemljišče in sekali smreke za tramove, nam je Štroserjev Ivo navozil s konji v Turški klanec celo goro desk. Od tam smo jih ročno znosili na našo jaso, kjer smo iz tramov že postavili ogrode za barake.

Najprej smo seveda zgradili barake za poveljstvo šole in za inštruktorje, saj je tudi bog najprej sebi brado ustvaril, le da mi nismo bili med inštruktorji in ne v poveljstvu. Ta baraka je obenem služila tudi za pisarno in za skladišče hrane in opreme.

Za njo smo postavili precej večjo barako in vanjo znesli na kupe stelje. Ob stenah smo zložili našo opremo in naša spalnica je bila nared. Nazadnje smo postavili še streho za kuhinjo, saj je bilo poletje pred nami in stene niso bile potrebne. Pred barakami smo postavili še nekaj klopi in miz in neoskoblanih desk in začel se je pouk.

Naš tečaj je bil že četrti, obenem pa je bil tudi prvi tečaj minerske stroke. Komandant šole je bil Lazar Kilarac, komisar pa Živko Bernot. Inštruktorja sta bila Ivan Simčič in Darko Guzelj, tehnični risar je bil Drago in administrator Ančka.

Čeprav smo zaradi gradnje barak začeli pouk teden dni kasneje, kot bi bili morali, smo vendar hitro napredovali. Največ dela je imel z nami Guzelj, ki nas je učil minnerstva.

Najprej nam je predaval, nato pa nam je vsako reč pokazal še z nazornimi sredstvi in praktičnimi poskusi. Zatem je odnesel tehnični risar Drago inštruktorja Ančki njegovo predavanje, pisano z roko, da ga je prepisala na stroj. Drago je berilo opremil še z risbami in načrti.

Popoldne so nam izročili zavoj s hektografsko kožo. Nanjo smo na-

lepili Ančkin prepis in Dragove risbe ter nekaj časa počakali, da se je barva vpila v želatino na koži. Potem smo original odlepili in na isto mesto nalepili čist papir. Tega smo nato pogladili z dlanjo, da se je bolje prijel in nato previdno odlepili. Tako so se na papirju pojavile v lepi modri barvi vse risbe, pa tudi besedilo. Vsak dan smo natisnili kakih 40 izvodov predavanja.

Vsak odtis smo morali tudi prebrati in pregledati, če je dobro uspel. S tem smo bili po nekajkrat prisiljeni ponoviti dopoldansko predavanje in smo si ga zato temeljito zapomnili.

Predavanja smo zlagali v knjigo, ki je nazadnje imela 35 strani. Ko se je tečaj končal, je Drago vse liste povezal in naredil tudi platnice. Na njih je bil upodobljen partizan, ko minira železnico. Naslov knjige pa je bil »Miniranje in razminiranje«.

Tudi jaz sem obdržal en izvod, le škoda, da sem ga po vojni izgubil. V knjigi je bilo prav vse, kar je takrat miner moral vedeti: osnovno znanje o smodnikih in eksplozivih, vžgalnikih in vžgalnih vrvicah, o miniranju in razminiranju, o minah, pehotnih, protitankovskih, magnetnih, sabotažnih in drugih vseh držav, zavezniških in sovražniških. Razen tega o sprožilcih na poteg, na pritisk, na razbremenitev, kemičnih za »peklen-ske stroje« in drugih. Na koncu je bila še tablica za potrebno količino različnih eksplozivov za miniranje lesenih, jeklenih in betonskih konstrukcij raznih debelin.

Vse to in še marsikaj drugega je vsebovala naša knjizica. Ko smo jo imeli v rokah, smo bili ponosni, saj smo sodelovali pri sestavljanju in tiskanju, se ob njej pripravljali na zaključne izpite in nazadnje prejeli vsak po en izvod v dar.

Potem ko smo vsi uspešno opravili izpit, smo se poslovili od komandanta in komisarja, obeh inštruktorjev in administratorke ter risarja. Pa tudi šole, ki je bila nekaj posebnega, saj smo jo sami zgradili, da je mogla zgraditi nas in za nami druge, željne znanja.

Naš tečaj se je od šole ločil za vedno. Nekaj mesecev kasneje so namreč Nemci po naključju barake odkrili in jih zažgali. Toda znanja, ki smo si ga tamkaj pridobili in ga začeli uporabljati z vedno večjim uspehom proti njim, ni so mogli ne zažgati in ne uničiti.

Slavko Bizjak

Drug drugemu smo pomagali

Zavezniki so vedno bolj stiskali obroči okoli Nemčije, vendar se je ta še krčevito upirala in do zadnjega ugonabljala človeška življenja po koncentracijskih taboriščih. Umirali so ljudje, katere so selili iz taborišča v taborišče in jih po poti pobijali, saj jih je bilo toliko, da niso vedeli kam z njimi na svojem umiku.

Tudi koncent. taborišče Flossen-burg, kjer je bilo prostora za okoli 6000 zapornikov, je bilo proti koncu vojne tako natrpano, da so ponoči ležali po trije ali štirje na enem pogradu. Novodošle so stlačili celo pod pogrado. Zadnje dni je bilo tu tako okoli 25.000 ljudi vseh narodnosti Evrope.

Že nekaj dni pred 20. aprilom 1945 so se širile govorice, da bodo tudi to taborišče evakuirali in nas spravili v Dachau ali kam drugam, ker se zavezniška vojska že bliža tem krajem. Seveda smo se tega vsi bali, ker smo vedeli, da sestradani in oslabei ne bomo zmogli

težkega pohoda. Upali smo le, da bodo zavezniki prehiteli evakuacijo.

Dne 20. aprila ob 4. uri popoldne pa smo le morali na pot, ker so že od zjutraj odhajale skupine po 4000 do 5000 zapornikov. V zadnjem transportu se nas je zbralo večje število slovenskih rojakov. Bili smo prepričani, da si bomo v večji skupini lažje pomagali. Pohod, ki je trajal 4 dni, je zahteval ogromne žrtve, saj so esesovci na poti postrelili vse, ki so omagali in opešali. Že pred evakuacijo smo bili sestradani, pa tudi med potjo nismo dobili nobene hrane, in tako ni čudno, če so ljudje padali in umirali.

Med nami sta bila tudi pokojni Stefan Vrhovec iz Zaklanca pri Horjulu in njegov sin Ivan. V Flossen-burg sta bila prišla s skupino

700 Slovencev. Pripeljali so jih iz Renicija v Italijo, v prvih dnevih oktobra leta 1943. Oče Stefan je bil bolj šibke postave, vtem ko je bil sin Ivan velik in močan, čeprav šele 17 let star. Ves čas bivanja v taborišču Flossenburg, dobrih 18 mesecev, sta se skupaj prebijala skozi življenje in nemalokrat je Ivan za očeta opravil kakršno težko delo. Verjetno Stefan ne bi bil zdržal do konca vojne, če mu ne bi bili stali ob strani sin Ivan in nekateri dobri znanci, katerih je bilo iz okolice Horjula več v taborišču.

Ob evakuaciji taborišča je bil Stefan že zelo izčrpan in težko je hodil. Bili smo namreč slabo obdelani in lačni, med potjo nas je močil dež in kasneje sneg, čeprav je bilo že zgodnja pomlad. Ker hrane ni bilo, so bili ljudje apatični, zato je bilo toliko žrtev. Stefan je prvi dan še nekako hodil za silo s pomočjo sina Ivana, potem pa je začel pešati, Ivan in neki mlad rojak, menda Zdešar, sta ga vzela medse in ga držala pokonci, sicer bi bil padel in po njem bi bilo, ker Nemci niso poznali usmiljenja. Med mnogimi, ki so tega dne in dan prej izgubili svoja življenja, so bili tudi naši rojaki: Franc Luznar, Viktor Drašler, Anton Horde-la, Anton Kavčič, Alojz Čotar in drugi.

Zadnji dan je bil Stefan že na tem, da obleži, ker so ga moči zapuščale. Tedaj si ga je Ivan naložil na hrbet in ga prenašal dalje. Čudno je le to, da so esesovci to spregledali in da niso obeh ustrelili, kot so to storili dan prej z dvema Francozoma. Šla sta pred menoj, odeta s slabo odejo, da sta se nekoliko obvarovala mraza in dežja. Močnejši je oslabelega podpiral, da ni padel, a pri zadnji hiši neke vasi mu je zdrknil na tla, in esesovec je ustrelil najprej oslabelega, nato pa še prijatelja, ki mu je hotel pomagati. Ivan se je trudil in prijatelj mu je pomagal, da je oče došel na kraj, ki je bil določen med potjo za počitek in kjer smo naslednji dan poiskali osvoboditev. Marsikdo izmed nas se spominja tistih težkih dni, ko so znanci pomagali drug drugemu, da so si ohranili voljo do življenja.

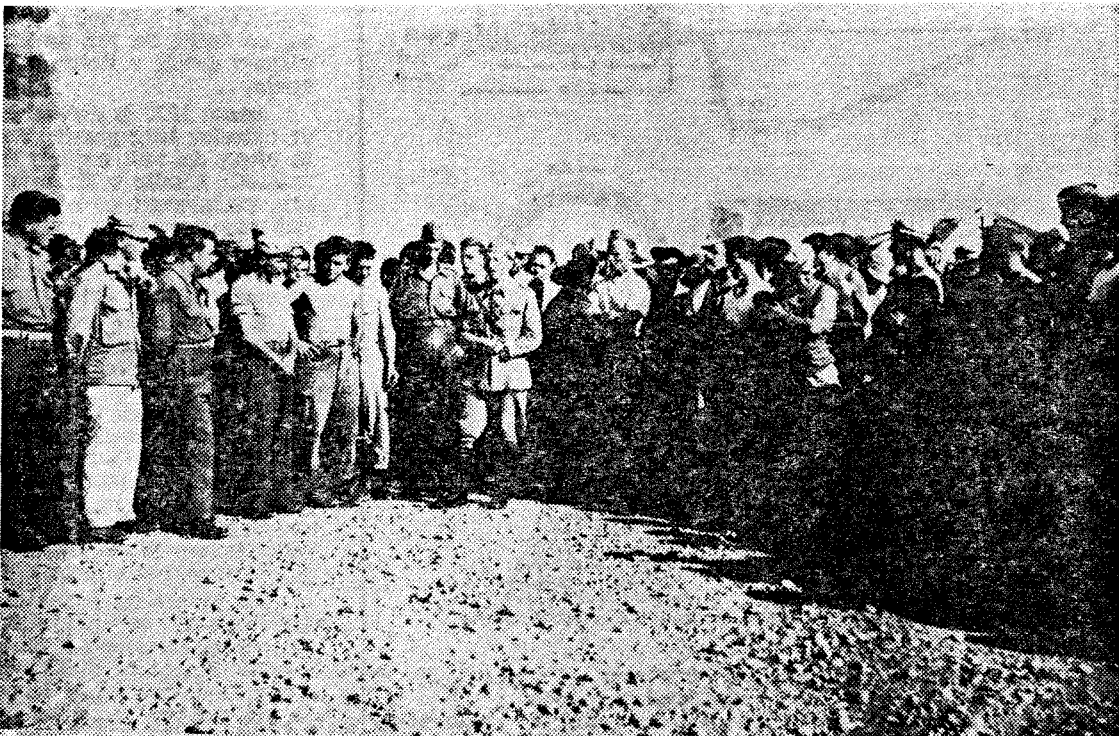
Srečko Šortli

Velika sredstva za potrebe udeležencev NOV

V zakonu o zveznem proračunu za leto 1969, ki ga je zvezna skupščina sprejela konec lanskega leta, so predvidena tudi sredstva potrebna za udeležence NOV. Da bodo tudi naši bralci seznanjeni z višino teh sredstev, jih priobčujemo:

1. Za kritje obveznosti za vozne olajšave — 21.500.000 dinarjev;
2. Invalidski prejemki vojaških vojn invalidov — 319.840.000;
3. Za izplačilo borčevskega dodatka — 35.000.000;
4. Urejanje partizanskih pokopališč v Italiji in obnovitev vojaškega pokopališča v Tunisu — 1.000.000 — 5. Nadomestilo imetnikom »Partizanske spomenice 1941 in drugih odlikovanj« — 28.375.000;
6. Dopolnilna sredstva ZVB NOV Jugoslavije za graditev stanovanj za udeležence NOV — 20.000.000;
7. Obveznosti do skladov socialnega zavarovanja v smislu 116. člena temeljnega zakona o organizaciji in financiranju socialnega zavarovanja — 700.000.000;
8. Dopolnilna sredstva skladov pokojninskega in invalidskega zavarovanja za valorizacijo najnižjih borčevskih pokojnin 76.000.000;
9. Za kritje obveznosti iz leta 1968 do skladov socialnega zavarovanja v smislu člena 116 temeljnega zakona o organizaciji in financiranju socialnega zavarovanja — 119.330.000 dinarjev. Vse to znaša skupno 1.326.028.000 dinarjev ali 11,6 odstotka sredstev zveznega proračuna.

Konec leta 1967 je bilo 212.167 udeležencev borčevskih pokojnin. V letu 1968 se je njihovo število zvišalo za 12.936 na 225.103.

Oktobra 1943. leta je odšla delegacija NOVJ na Sicilijo, decembra istega leta na Sardinijo, nekaj pozneje pa še v Afriko in v južno Francijo. Na sliki je oficir NOV v pogovoru s pripadniki kazenskih delovnih enot, verjetno slikan na Sardiniji. Prosimo, da nam pošljete podatke o objavljeni fotografiji na naslov: uredništvo »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Kulturni obsornik

OB 10-LETENICI KNJIŽNIH IZDAJ ZAVODA »BOREC«

Pogovor z urednikom Vladimirom Kavčičem

Leta 1949 je pri Glavnem odboru Zveze borcev Slovenije začela izhajati revija »Borec«. Devet let kasneje se je iz revije razvila založba »Borec«, nato pa je iz nje nastal zavod »Borec«. »Prvi urednik založbe je bil pisatelj Tone Seliškar, nato pa je prišel za njegovega pomočnika pisatelj Vladimir Kavčič, ki je Seliškarku nasledil ko je šel v pokoj.

Nekaj knjig je izšlo kar v založbi Glavnega odbora, leta 1959 pa so izšle prve knjige pri založbi »Borec«. Ob desetletnici teh izdaj je na naša vprašanja o delu založbe v preteklosti, njenih načrtih za prihodnost, programskih načelih in stališčih glede vsebine del odgovarjal urednik Vladimir Kavčič.

Takrat, ko je bila ustanovljena založba »Borec«, je bilo stanje na tržišču za knjige s partizansko in revolucionarno tematiko precej drugačno, kot je zdaj. Predvsem so se založbe rokopisov s tega področja nekako otepale, češ da so bralci že sili vojne in podobno. Kasneje se je izkazalo, da so imeli le delno prav. Zanimanje za vojno in revolucionarno tematiko je spet začelo naraščati, posebno med mladino. Ali se ti ne zdi, da smo bili nekoliko »trmastí«, ko smo pred 10 leti začeli tiskati knjige s tega področja v takšnih nakladah?

Kot si že sam ugotovil, je bilo stanje takrat le na videz brezizhodno. V zadnjem desetletju je izšlo v Sloveniji mnogo knjig s partizansko tematiko, kot pravimo temu. Izšlo jih je celo več kot v drugih republikah. Lahko trdimo, da smo Slovenci najbolj stvarno obravnavali to prasanje in da smo naredili največ, da bi knjige, ki opisujejo II. svetovno vojno in revolucijo, prišle tudi bralcem v roke. Samo zavod »Borec« je razpečal več kot osemsto tisoč knjig.

To pa ne pomeni, da je bilo dobro vse, kar so kje tiskali. Gledano iz sedanjosti, lahko trdimo, da zahteve po kakovosti niso bile pretirane. Pri dokumentarnih delih sicer opazamo rast kakovosti, kar pomeni, da smo se na napakah prejšnjih let precej naučili. Zato je marsikatera knjiga, ki je izšla, le še eden izmed virov za resnejše raziskave. Pri leposlovju pa takega napredka ni opaziti. Kolikor poznam partizanske pisce, lahko trdim, da so vsi ostali na ravni, ki so jo dosegli s svojo prvo knjigo. Spremenil pa se je javni odnos do takega pisanja. Medtem ko je v preteklosti vsak pisec s svojim delom moral *potrjevati* revolucijo, zdaj od njega pričakujemo več *resnice*.

Ko si odgovoril, kako je bilo v preteklosti, bi prosil, če odgovoriš tudi to, kako misliš da bo v prihodnje. Se nam ne obeta spet »sedem suhih let«? Ali se ljudje ne bodo spet kmalu naveličali zgodb o trpljenju, smrti, lakoti in nasilju? Kako bo založba »Borec« kljubovala konkurenci, saj so tudi druge založbe začele tiskati več »partizanske literature«, ko so ugotovili, da gre dobro v denar. Kaj misliš, ali naj »Borec« izdaja tudi take knjige, ki gredo dobro v denar, pa nimajo uradne ocene o nadpovprečnosti?

Mislím, da zanimanje za preteklost ne upada, saj je preteklost del naše sedanjosti in prihodnosti. Povečale so se le zahteve do piscev. To pa zato, ker je marsikaj iz naše preteklosti že postalo sestavni del naše splošne družbene zavesti in ker čas terja že bolj poglobljeno razčlenitev, dokumentarno ali umetniško. Okrepila se je tudi zavest, da naše izkušnje in naša usoda niso samo vprašanje nas samih, temveč so najtesneje povezane z usodo ostalega sveta. Vprašanja, ki tarejo ves svet, vedno bolj vdirajo tudi v naše življenje. Če bomo znali prisluhniti temu razvoju, za knjigo ni treba pričakovati »sedem suhih let«.

Doslej so se dobre knjige tudi dobro prodajale. Zavod »Borec« ni nobene izdal samo zato, ker smo bili prepričani, da jo bomo dobro prodajali. Vsaka naša knjiga je uresničevanje naših programskih načel. Seveda pa vsaka knjiga ni namenjena vsem, ki znajo brati. Knjigotržci ji morajo znati najti

pravega potrošnika, pa gre v prodajo tako, kot je treba. Težave pri prodaji nastajajo včasih zato, ker premalo poznamo potrebe bralcev ter njihovo pripravljenost in usposobljenost za razumevanje vprašanj, ki jih obravnava posamezna knjiga.

V preteklosti so vsi, ki so pisali o partizanstvu, več ali manj poslušali očitke, da pišejo »črno-beló«. To se pravi, da slikajo naše ljudi v preveč lepih barvah, nasprotnike pa v temnih. Tudi časi so bili taki, da drugače naše knjige ne bi bile izšle. Ali se ti ne zdi, da so ti časi zdaj že za nami in da bi

lahko pisali vse tako, kot je bilo. Saj nam nobena napaka, ki smo jo naredili, ne more odvzeti in izbrisati tega, da smo zmagali in da je bila velika večina Slovencev na strani revolucije? Ali nismo včasih še vse preveč mežnarski in se bojimo pisati o vsem, kar se je zgodilo in dogajalo med osvobodilno vojno, da se bojimo očitkov, kako bi naše pisanje koga navedlo v sploševanje napak, s tem pa v zmanjševanje ugleda posameznikov in zgodovinskih zaslug vsega gibanja? Kako kot urednik založbe gledaš na vse to in kako svoja načela prilagajaš vsakdanjim potrebam?

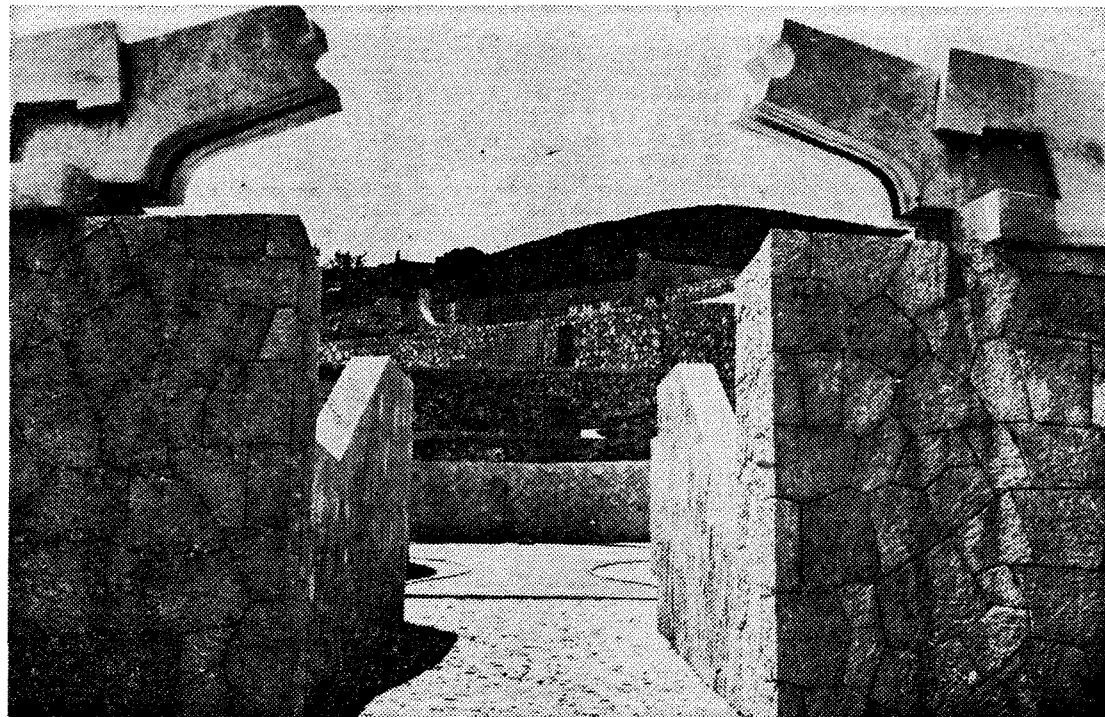
Vprašanje zgodovinske in posamezne, osebne »resnice« o revoluciji je precej zapleteno. V preteklosti je bila ta »resnica« precej zapostavljena, oziroma je bila resnica posebne vrste. Izražala jo je ideologizirano, bila je podrejena ideologiji. Zakaj je bilo tako in zakaj so se ideološke sponve v zadnjih letih razrahljale, bi kazalo razpravljati posebej. Važno je, da je zdaj možnost za iskanje resnice več, kot je je bilo prej. Seveda pa ima »brskanje po gnojiščih

revolucije«, kot temu včasih pravimo, tudi svoje meje. Vseh pojavov iz preteklosti še ni mogoče opisati in oceniti, za to je potreben časovni odmik.

Odgovornost za svoje delo nosijo pisci sami. Kot urednik jih lahko samo opozorim na drugačna, že znana stališča in na dodatne virov, ki bi jih kazalo upoštevati. Zadnje besedo pa imajo seveda avtorji sami.

Ali se ti ne zdi, da je že neke nevarnost, da bo založba samo z izdajanjem spominov, dokumentarnih del, zbornikov, pesniških zbirk in prevodov izgubila pri privlačnosti. Marsikaj od tega je sicer dobro, koristno ali celo nujno, ne moremo pa zahtevati od množice bralcev, da bi na primer kako dokumentarno delo prebrala v eni sami noči, ker bi jo tako pritegnilo. Skratka, kaj počneš, da bi založba dobila kako novo »Ukano«?

Če delo odkriva nove strani vojne in revolucije, če nekako bogati naše spoznanje o tem času in o človeku v njem, ni nevarnosti, da bi postalo nezanimivo. Tisto pa, kar se giblje v okviru znanega, bo treba v prihodnje bolj odločno odklanjati. Prepričan sem, da kot urednik založbe ne morem kaj posebno vplivati na nastanek dobrih novih del. Znanstveno raziskovalna dejavnost poteka v okviru in po programih znanstvenikov samih, pisci leposlovnih del pa ustvarjajo iz notranje nuje. Kot urednik predvsem prebiram dela, ki mi jih pošljejo pisci na vpogled. Med njimi iščem takšno, ki bi bilo vsaj tako dobro, kot je »Ukana«. Mislím pa tudi, da »Ukana« ni na zadnji meji zmogljivosti slovenskih pisateljev in da bodo nastala dela, ki bodo boljša od nje.

Eno izmed spominskih obeležij, ki so narejena z ustreznim čutom za lepoto, in ki z vsem dolžnim spoštovanjem spominjajo na žrtve, je prav gotovo tudi partizanska grobnica v Mostarju, delo Bogdana Bogdanovića.

Partizanska ljudska pesem

Ana Gale:

Zablodelemu dekletu

Čigava si zdaj?
Naša nisi več!
V svili ostani in zlatu!
Tujcu visela na vratu
si, za črne pijane oči
izdala si kri —
kri našo!

A brata prezrla si,
vrata zaprla si,
ko je kot jelen
prišel z gore...
Čigava si zdaj?
Naša že ne!

Zanimivosti

Povej tovarišem, da je delavec

Eno leto po prihodu Josipa Broza iz zapora je CK KPJ na svoji seji 18. januarja 1935 sklenil, da ga pošljejo za nekaj časa v Kominternó, v sekretariat za balkanske narode. Neposredno pred njegovim prihodom v Kominternó lahko preberemo v pismu, ki ga je pisal takratni sekretar partije Milan Gorkič, tudi tole:

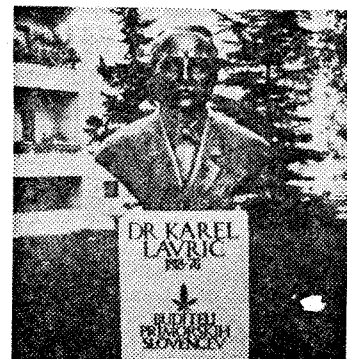
»Strinjam se, da bo Tito prevzel to delo. Dokončno odločitev prepuščamo vam. Povej tovarišem, da je to delavec, ki je preživel šest let po zaporih in mogoče v začetku ne bo tako spreten kot nekateri že izurjeni intelektualci. Do njega naj se ne obnašajo kot do majhnega uradnika, marveč kot do partijca, ki bo v dogledni prihodnosti postal eden resničnih in upajmo, tudi dobrih voditeljev Partije!«

Dokumentarna študija o delavskem Mariboru

Književnik France Filipič, pisec znamenite knjige o pohorskem bataljonu, pripravlja podrobno študijo o razvoju delavskega gibanja in komunistične partije v delavskem Mariboru. Avtor je izjavil, da bo gradivo zbiral in obdeloval približno dve leti. Njegovo delo je spodbudil in podprl CK ZKS.

Spominska plošča dr. Karlu Lavriču

Pred kratkim so v Novi Gorici odkrili spominsko ploščo znamenemu slovenskemu rodoljubu Karlu Lavriču. Rojen 1818. leta Premu, umrl 1876. leta v Gorici, je vse svoje življenje po-

svetil bujenju narodne kulture in politične zavesti primorskih Slovencev. Na njegovo pobudo so bile odprte prve čitalnice v Slovenskem Primorju, v Tolminu, Gorici, Kanalu ob Soči in drugod.

Vojaški filmi za civiliste

»Zastava-film«, edini producent vojaško-strokovnih filmov pri nas, je svojo proizvodnjo tematsko prilagodil tudi novemu zakonu o narodni obrambi, ki predvideva poleg rednih vojaških enot tudi večmilijsko armado državljanov, pripravljeno na obrambo domovine. Do sedaj so posneli šest filmov, v letošnjem letu pa nameravajo s proizvodnjo le-teh nadaljevati.

Zanimiva uprizoritev

Narodno gledališče v Titovem Užici bo uprizorilo balado o »užiški republiki«, ki je pripravljajo pod delovnim naslovom »Grmadak«. To dramsko delo je plod skupnega dela desetih do petnajstih znanih književnikov. Dramo so navdihnili dogodki v »užiški republiki« v letu 1941, kot na primer izkrvavitve Delavskega bataljona na Kadinjači, sežig partizanskih komandantov na grmadia, eksplozija v partizanski tovarni orožja, usmrnitev treh deklet v Sljivovici...

Premiera bo 27. marca, predstava pa bo posvečena 50-letnici Komunistične partije Jugoslavije!

Gretin „konjiček“

»Brez organizacij, brez sestankov, brez skupnega družbenega življenja bi mi bilo dolgočas. To je moj hobi,« pravi 66. letna Greta Ahačič v Trzinu.

V Trzinu gotovo ni nikogar, ki bi je ne poznal. Zlasti med borci in invalidi pa tudi v javnem življenju tega med hribi stisnjenegega mesta je Greta znana javna in družbena delavka in med ljudmi kot taka tudi priljubljena. Domača je tudi med borci in invalidi v Kranju, v Ljubljani...

Tržičani njenih let, nekdanji sokoli, člani bralnega društva in drugi se je spominjajo še kot energičnega in resnega dekleta in pozneje žene in matere, kateri je lahko vsakdo vse zaupal kadar je šlo za

delavsko stvar. In kot taka je tudi v osvobodilnem boju takoj našla svoje mesto. V Bistrici, tržiškem delavskem naselju je takoj ustanovila organizacijo žena — AFŽ. »Ne veste, kako so bile pridne in drzne, kaj vse so si upale!« pravi še danes Greta vsa ponosna na delo njenih žena. Prav tak je bil tudi njen mož, nekaj časa celo sekretar partijske celice. Nemcem, seveda, to ni ostalo skrito dolgo časa. Mož je bil dvakrat pred zidom, zatem v Begunjah in... Greta ni govorila na prejšnjem delu.

»Kdaj ste bili v najtežjih trenutkih, morda najbolj potrta, z najmanjšim upanjem na uspeh, na izhod ob vsem vašem takratnem ilegalnem delu?«

»Koliko je bilo tega! In tudi ne. Ne vem kako bi rekla. Morda sem bila najbolj iz sebe tisti večer, ko je odšel sin Karel v partizane. Komaj 15 let mu je bilo, bil je še otrok. Ponosna sem bila na njegovo odločitev. Toda ob tem se nisem mogla otresti hudih slutenj. Kot da mi je nekaj reklo, da ga ne bo več nazaj. Bilo je to 11. januarja 1944. Dobro se spominjam. Nemci so pripravljali mobilizacijo takih fantov. Naši so to zvedeli. In tisti večer, bila je že tema, okrog sedme ure, je prišel k nam tovariš Planin in Pavle Kristofek. Povedala sta kaj nameravajo Nemci in sin se je hitro odločil ter šel z njima v temo. Nemci so takoj zvedeli, da so jih partizani prehiteli. Že tisto noč okrog 11 ure so priobantili v hišo, spraševali o sinu, ga iskali in premetavali, grozili vsem. Skoraj nisem več upala, da nas tisto noč pustijo žive. Sin pa je padel kot kurir Prešernove brigade na Primorskem tik pred koncem vojne.«

Pripovedovala je še o dogodku,

ko sta dve njeni »afeževki« nesli partizanom pošto, hrano in drugo in so jih Nemci prijeli. A doma sta imeli 5 majhnih otrok. »Tista noč je bila tudi huda za nas. Nismo vedeli kaj so iz njih izvlekli, kaj nas čaka. Najbolj pa nas je skrbelo za usodo otrok. Že čez noč smo žene vse določile, vsaka je prevzela nekaj, tako da bi otroci ne bili preveč prizadeti. Vendar sta se materi vrnili in takrat se je vse srečno končalo.«

Ko je še in še pripovedovala sem jo prekinil:

»Po tolikem delu, tveganju in odreknanju, zavzemanju za neko stvar skozi vse življenje, kaj lahko danes rečete? Če bi se čas premaknil nazaj v vašo mladost, v tiste razmere, kaj bi vam koristile vse izkušnje? Bi se ravnala, ukrepala in se odločala morda drugače?«

»Ne vem. Menda ne bi mogla dosti drugače, vsaj ne po moji vesti, po značaju. Takrat je pač bilo tako.«

»In kakšno zadoščenje imate danes?«

»Srečna sem, da smo dosegli tisto, kar smo toliko časa hrepeneli. In tudi osebno nam ni hudo. Kdor danes kritizira in godrnja ga samo vprašajte kaj je že prestal!«

»Kakšno zadoščenje vam nudijo organizacije in sestanki na katere tako rada hodite?«

»Res, to mi je v zadoščenje. Toda ne zaradi sestankov, če se nič konkretnega ne zmeni, ne naredi. Ampak konkreten dogovor, ugotavljanje kaj nam je uspelo, to mi vedno daje veselje. Kadar na primer organiziramo lep izlet za naše invalide, kako srečanje ali pogostitev naših partizanskih mamic, kadar zvrstimo možnosti, da jim pripravimo kaka darila, da jih obiščemo, takrat se mi zdi, da je samo ob dobrem razpoloženju, ob hvaležnih pogledih teh ljudi vse moje delo preplačano.«

»Kaj vas trenutno najbolj veseli?«

»Priprave za postavitve centralnega spomenika, ki ga Tržič še nima. Postavili ga bomo ob cesti v gozdiki blizu vhoda v Predilnico. Tam bo lep park. Zbrati moramo 24 milijonov. Kakih 20 jih že imamo. Sama sem zbrala nekaj več kot 200.000 dinarjev, seveda starih, po družinah v Bistrici.«

Zaželeli smo ji še veliko uspeha in zadoščenja v organizacijskem delu in še več tako zdravih in zadovoljnih let.

K. Makuc

Resnična zgodba o vencu

Starejša ženica gre zadnje dni lanskega leta v trgovino, med vrati pa jo pocuka znanka za roko, rekoč: »Pridi malo k nam, imam ti nekaj važnega povedati.« Ženica je šla po trgovini gor in dol ter kupila, kar je potrebovala.

Le kaj mi ima povedati, se je spraševala in odšla v povabljeno hišo.

»Preberi ta oglas,« pravi znanka in ji potisne v roko osrednji slovenski časopis. S tresočo roko je šla v žep in si nervozno nataknila očale, nato je začela polglasno brati: »Sporočamo žalostno vest, da je umrl naš ljubi, dragi, zdravnik...«

Ženica pogleda datum časopisa, med vrati pa potihoma reče: »To-rej včeraj je umrl.«

Popoldne pride fant iz tovarne, stara mama pa mu po kosilu pove naslednjo novico: »Oče ti je umrl. Leži tam...«

V lepem kraju na Gorenjskem se poleti 1941. leta mlad zdravnik zaljubi v preprosto vaško dekle. V mestu se je učila obrti. Rada sta se imela toliko časa, dokler mu ni zaupala, da je »na poti v Rim«. »Kako mu bova dala imek,« je vprašala, on pa je skrivnostno molčal. Novica ga ni razveselila in ljubezen je šla v zaton.

Tisto leto je vojna vihra z vso srditostjo besnela širom po Evropi in Aziji. V Jugoslaviji je začel upor delovnih ljudi. Dekle je sodelovalo s prvimi partizani; bila je najbolj zaupljiva kurirka voditeljev upora v svojem kraju. Ko pa so ji bili gestapovci na sledi, je zapustila leto dni starega sina in odšla v partizane. Že

tudi boj za mojega sina in za vse Slovence. Prosim te, čuvaj mi sina, skrbi zanj...«

Nemci pa so bili drugačnega mnenja. Mater so izselili, njene vnuka pa poslali v nekakšen vrtec sredi Nemčije, kjer so vzgajali otroke brez staršev. Le-ti naj bi bili nemška elita, janičarji fašizma. Sin partizanke naj bi služil stroju morilcev lastne matere.

Vojna je minila, prek Rdečega križa pa so stari mami vrnili petletnega vnuka. Toda kakšnega so ji vrnili! Skoraj je pozabil domačo govorico. Zdravniki so se deset let trudili, da so mu vrnili zdravje. Mama je nešteto noči prebedela, oče pa ni nikdar prišel pogledat, kako živi njegov sin. Očetovstvo je priznal šele na tčbo. Nekaj časa je oče plačeval po 600, zadnja leta pa po 200 dinarjev za sina (mesečno). Otrok pa je kljub bedni podpori bogatega očeta rastel v okolici sorodnikov in znancev svoje pokojne mame, pravzaprav pri stari mami.

Sin padle partizanke in zdravnika je star 27 let. Lep in postal ven fant. In kako lepo igra na tisti instrument v dvorani, kjer je vsako soboto in nedeljo ples! (Kako rad bi zapisal, kje je tisti kraj! Pa naj ostane rajši anonimno...)

»Zadnjič sem videl očeta, ko mi je bilo 12 let. Kolikokrat sem se želel z njim kaj pogovoriti! Dolge večere sem gledal skozi okno, kdaj bo prišel, pa ga ni bilo... Doma so me tolažili, češ nekega dne se bo zagotovo oglasil in ti prinese lepo darilo. Nisem čakal darila, ampak lepe besede. Želel sem svojim vrstnikom povedati, da imam tudi jaz očeta,« je pripovedoval ondan prijateljem v tovarni.

In zdaj, ko 15 let ni videl očeta, je iz časopisa zvedel, da je umrl. Nihče se ni potrudil, da bi mu poslal obvestilo.

V tovarno je sporočil, da ga tistega dne ne bo v službo. Sam je odšel v mesto. Kupil je najlepši venec, ki so ga imeli v cvetličarni. Zahteval je, naj bodo črke na trakovih velike, kričeče opazne.

Sam, brez prijateljev ali sorodnikov, je z vencem v roki zamišljeno stopal po mestu in nervozno šepetal: »Le zakaj me ni maral? Kaj sem mu storil? Razumem da se je poročil, ne razumem pa, da je zaradi žene zapustil mene... Eh, koliko je bilo teh neprijetnih vprašanj.«

V sobi, kjer je ležal pokojnik, je nastala mučna tišina, kajti nih-

če ni poznal fanta, ki je prinesel venec.

Sprašujoče oči moških in žensk v črnem so zrle vanj: Kdo je ta s tako lepim vencem?

Sin ni omahoval, ni izguoljal časa. Dobro je vedel, kaj hoče, zato je tudi prišel v to sobo žalosti. Poklonil se je spomenu očeta, nato pa brez vprašanja vzel stol, stopil nanj in snel venec, ki je visel nad glavo pokojnika, ter ga obesil na stranski zid. Nad glavo očeta je obesil svoj venec, najlepši od vseh v sobi. Še enkrat se je poklonil spomenu pokojnika in mirno brez pozdrava odšel na ulico.

V sobi so se med seboj začudeno spogledovali, nato pa se začeli v trakove novega venca. Na trakovih je pisalo »Dragemu očetu v slovo — žalujoči sin...«

Neka sorodnica v črnem se je obrnila do sosede na stolu in ji zaupno zašepetala: »Do danes nisem vedela, da je imel sinak. V sobi so molčali, razmišljali o vencu in fantu, ki je vzmernil njihovo spokojno žalost.«

Prišel je čas pogreba. Sin je prišel v črnem na pokopališče. Toda pogreba ni bilo. Kaj se je zgodilo? Nekdo mu je povedal, da so pokojnika odpeljali na neko drugo pokopališče, kjer ima svojo grobnico ali pa odkupljeno zemljišče.

Jutri bo šel sin zopet po okoliških pokopališčih, kjer bo po svežih grobovih iskal grob očeta. Spraševal bo grobarje, vse do tlej, dokler ne bo zvedel, kje leži. Prižgal bo svečo in na sveži grob položil šopek rož, rekoč: »Oče, kako rad bi govoril s teboj!«

V kraju kjer se je to dogajalo, ljudje govorijo o vencu, ki je vsem oznanil, da ga je prinesel sin. Zaradi venca so vsi zvedeli, da je pokojnik imel sina.

Resnica ne pozna milosti, niti do mrtvih ne.

JOŽE VIDIC

Škofjeloška tehnika v malem

Koliko je po naših muzejih NOB tudi malih, lično izdelanih maket pomembnih zgodovinskih stavb iz narodnoosvobodilne borbe! Toda vsaka zase nam pove svojo zgodbo. V oddelku NOB Muzeja v Škofji Loki najdemo lično izdelano maketo prve loške tehnike na Primoževi žagi. To so tudi v resnici restavrirali, tako kot je bila leta 1941 in kakršno predstavlja maketa. Že novembra leta 1941 je prvoborec Jože Kavčič s svojimi tovariši Justinom Dolinarjem — Adamom in Gašperjem Dolinarjem — Mihajlom ter Francem Potočnikom — Perunom ustanovil prvo loško tehniko v lopi ob Primoževi žagi. Toda vsi ti so odšli že leta 1941 v partizane, kjer je Jože Kavčič tudi padel. Njegovo delo za tehniko pa je nadaljeval Miloš Ziherl. Dne 13. marca 1943 sta tehniko zgradila pod Primožev Zago Primož Prezelj in njegov nečak Lojze, v njej pa je stalno delal Miloš Ziherl. Opremljena je bila s tiskalnim strojem, razmnoževalcem in radijskim aparatom. Imela je celo električno luč. Vse je bilo v njej, le zraka silno malo. Miloš Ziherl pa je delal v njej noč in dan, le redko je prišel na svetlo. Tehnika je delovala do konca septembra leta 1943, ko je v njej omagal Miloš Ziherl. Odšel je na zdravljenje v Bari v Italijo, kjer pa je podlegel boleznim. Tehnika se je pozneje preselila v Vestrski mlin pri Stari Loki. Ustanovil jo je Pavle Gosar, toda Nemci so jo februarja leta 1944 napadli in zažgali. Tudi lastnika mlina Vidmer spodaj: zunanji 1,7 m, notratnikovo žago.

Tehnika v Primoževi žagi je tiskala radijskega poročila, razno literaturo, letake in podobno. Iz nje so partizanski kurirji nosili material na vse strani Gorenjske.

»Družba je bolj mačeha kot mati in obojuje svoje otroke, ki se dobričajo njeni nečimrnosti.«

Honore de Balzac
francoski književnik

Čez mesec dni je v ogorčeni borbi padla, pred smrtjo pa je materi poslala listek z naslednjo vsebino: »Draga mama, mogoče me ne razumeš, ker sem odšla v partizane, doma pa sem zapustila deset mesecev starega sina. Toda vedi, da sem bila izdana. Ta boj je

Imeli smo ljudi

Martin Papež

Bil je mrzel pozni jesenski dan 12. decembra 1968, ko so se zbrali ljudje iz doline Kolpe in Kočevske, v Vasi pri Fari, da se poslovnijo od zvestega sina Kolpe doline Tineta Papeža. Prišli so njegovi znanci in bojni tovariši iz občine Kočevje, gasilci iz Broda na Kolpi, Kočevja in Vasi, ter veliko število njegovih prijateljev.

Bilo je kot bi zajokala tiho tekoča Kolpa, za svojim sinom, ko se je oglašila gasilska sirena v Vasi, Tinetu Papežu v zadnji pozdrav. Srca vseh prisotnih, so se stisnila v nemi bolečini, v očeh pa so se lesketale solze, ki so bile izraz, iskrenega tovarštva, do mrtvega tovariša Tineta.

Pokojni Tine je bil rojen v Vasi pred 64. leti. V mladosti se je izučil za čevljarja. Pred 38 leti se je poročil, v zakonu sta se mu rodili dve hčerki. V letu 1924 je bil mešča soustanovitelj gasilskega društva v Vasi, katerega član in predsednik je bil do svoje smrti.

V letih NOB se je takoj priključil OF in postal njen aktivist in bорец. Italijani so ga prijeli in zaprli. Ko je postal spet svoboden je stopil v partizane in vodil čevljarstvo delavnic XVIII. divizije. V letu 1944 so ga Nemci in domobranci pri Zuzemberku ujeli in odvedli v nemška taborišča smrti. Preživel je vse strahote nemških taborišč in se po osvoboditvi bojan in izžrpan vrnil na svoj dom.

Po osvoboditvi si je v Vasi uredil dom in odprl gostinski obrat, ki je po-

stal zbirališče prijateljskega kramljanja ljudi iz doline Kolpe in potujočih ljudi čez to dolino. Postrežba v njegovem obratu je bila odlična. On sam pa je znal s svojo dobro voljo in humorjem, ki mu ga ni zmanjkalo nikoli, spraviti goste v dobro voljo, čeprav jih je življenje težilo. Vsi, ki so poznali Tineta Papeža, ga bodo ohranili v trajnem spominu.

Avguštin Skok

Meseca decembra 1968 je prenehalo biti srce Avguština Skoka iz Kostela v dolini Kolpe. Njegovo življenje je bilo trdo, kakor zmraznjene grude zemlje, ki so ga pokrile na pokopališču v Banjiloki.

Pokojni Avguštin je bil rojen leta 1889, v Gornji Tribušni na Primorskem, v revni delavski družini. Star sedem let, je moral že od doma v službo za pastirja. Ko je bil star 12. let mu je umrl oče. Služil je do 19. leta starosti in nato odšel v avstrijsko vojsko. Ko je odslužil vojaški rok, je nastala prva svetovna vojna. Splet je obelkele vojaško suknjo in v njej preživel vsa štiri leta prve svetovne vojne. Iz vojne se je vrnil bolan in izžrpan.

Primorsko so zasedli Italijani, proti katerim se je boril tako, kakor vsi zavedni primorski Slovenci. Delal je po gozdovih. V letu 1929 se je poročil. V zakonu se mu je rodilo devet otrok. Leta 1941 so ga Italijani internirali. Po vrnitvi iz internacije, se je povezal z OF in začel v njej aktivno sodelovati. Dne 13. aprila 1943, so ga Italijani skupno z ženo aretirali in odvedli v

zapore. Mladolletni otroci so ostali sami. V letu 1944 se je rešil zaporov in odšel v partizane. Bil je bolničar v brigadi Srečka Kosoveca. V bojih je bil ranjen, Nemci pa so mu doma požgali skromni dom. Za svoje delo je prejel odlikovanje, medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

Po osvoboditvi je odšel z družino v Apaško dolino. Od tam pa se je v letu 1949 preselil na Kočevsko, kjer je delal po gozdovih vse do leta 1960, ko je bil upokojen. V Kostelu, kjer je živel zadnjih 15. let, se je vživel on in vsa njegova družina. Ljudje so ga cenili kot zavednega Slovence in dobrega delavca, ki ni klonil nikoli v življenju.

Anton Medved

Konec leta so pokopali v Sentilambertu nad Zagorjem ob Savi Medvedovega očeta, vojaškega vojne invalida iz I. svetovne vojne. Star je bil 88 let živel pa je na Vodicah. Še mlad je moral z ženo vred iskati dela v nemških rudnikih. V I. svetovni vojni je moral na rusko fronto, kjer je bil ranjen in ujet, zmrazili so mu in odpadli palci na nogah. Ko se je vrnil, je našel samo še svoje tri otroke, ker mu je žena medtem umrla. Vrnil se je v domačo kraje in se drugič oženil, se zaposlil v rudniku in dočkal pokoj. Nato je kupil v Blizini Sentilamberta majhno samostojno posestvo. Takoj po nemški zasedbi je začel podpirati prve partizane. Sin je bil partizan in je skrbel zanj, ko je zbolel. Potem ko mu je umrla tudi druga žena, je zapustil posestvo in se preselil k sinu na Vodicah.

Popravek

V članek »Z Malgajem na Koroškem«, ki je bil objavljen v 3. št. TV 15, 22. 1. 1969, na 10. strani, so se vrinile nekatere tiskovne napake, ki motijo pravi smisel. Tako je v 19. vrsti tretjega stolpca treba besedo »četa« popraviti v »čelo«. V 23. vrsti istega stolpca je treba besedo »našega« nadomestiti s »svojega«. Za mednaslovom »Na odseku zahodno od Velikovca« v 4. stolpcu je treba v 19. vrsti priimek »Jes« popraviti v »Jeser«, v predzadnji vrsti besedila pod istim mednaslovom pa v 20. vrsti v »ofenzive 29«. Na koncu članka v šestem stolpcu na 11. strani lista pa je treba zameštrano 10. vrsto od spodaj črtati in jo nadomestiti s pravilno se glasečo: »ob medsebojnem preverjanju in«.

Dobro je, če veste...

● Ariški bivol se močno povalja v blatu in si tako zagotovi, ko se blago na njegovi koži osuši, čvrst in zanesljiv oklep zoper ugriz slehernega zajedavca.

● Žuželke so najštevilnejša skupina živalskega sveta. Naravoslovci so opisali doslej približno 1.200.000 živalskih vrst, od katerih je kar 800.000 žuželk. Poleg tega, da so žuželke najštevilnejše, so hkrati tudi najraznovrstnejše zastopnice živalskega sveta. V tropskih in subtropskih krajih — zlasti v tih! — nenehno odkrivajo nove vrste žuželk. Ti kraji niso namreč še kdove kako entomološko raziskani. Tako se število nanovo opisanih žuželk iz dneva v dan veča. Žuželke imajo v človeškem življenju velik pomen, največkrat negativen. Največ je takih žuželk, ki so izredno škodljive ter povzročajo v poljedelstvu veliko škodo. Neki ameriški entomolog je izračunal, da požrejo žuželke na leto samo v ZDA »delo« milijon ljudi. Številne žuželke so zajedavke na živalih in ljudeh. Vendar so tudi žuželke, ki človeku zelo koristijo. Večina žuželk lahko leti; one so edini nevretenčarji, ki letijo. Del zoologije (živaloslovja), ki se ukvarja izključno s proučevanjem žuželk, se imenuje — entomologija, znanstveniki pa, ki žuželke proučujejo — entomologi.

● Zensko (materino) in kravje mleko se precéj razlikujeta po vsebini kakor po kakovosti redilnih »novi«. Kravje mleko je skoraj trikrat bogatejše za beljakovine in trikrat do štirikrat z rudninskimi solmi. Poleg tega prevladuje v beljakovini kravjega mleka težje prebavljivi kazein (približno 85 %), medtem ko je v ženskem mleku samo 40 % kazeina, a 60 % albumina, ki se lahko prebavlja. Beljakovine materinega mleka se v dojenčkovem želodcu strdevajo v drobcene, mehke kosmiče, ki se lahko vsestavajo. V ženskem mleku je 50 % več sladkorja, glede maščob pa ni bistvene razlike. Materino mleko je dojenčku v prvih mesecih izključna hrana. Če mati nima dovolj mleka, uživa lahko dojenček kravje mleko, ki pa se mora razredčiti s primerno količino vode in osladkati z manjšo količino sladkorja.

● Iznajdljive čebele. Neka čebelja družina si je izbrala kaj nenavadno bivališče. Njihova matica jih je popeljala pod pód v kuhinjo Petra Majurca, poljedelca v vasi Šmiljanice pri Virovitici. Bučno šumenje je opozorilo Petra na samozvanskega podnajemnika. No, dobričina Peter je sklenil, da ne bo ničesar ukrenil zoper nove sosedo, če se bodo vedli kakor se spodobi. In res: čebele upoštevajo tihi sporazum, priletavajo skozi neko zidno luknjico v »panj«, se vedejo na moč spodobno in ne vznemirjajo svojega »stanodajalca«.

● Messina in Reggio di Calabria, italijanski mesti ob Messinski morski ožini, ki ločuje Apeninski polotok od otoka Sicilije, sta bili pred 60. leti od potresa strahovito prizadeti. 28. decembra 1908 se je ob petih 21 minut, ko je večina prebivalcev še spala, začela zemlja treseti ter je drgetala 10 minut. Po dveminutnem presledku je strahotni udarec silovito stresel zemljo ter porušil več tisoč hiš. Potres je tedaj pokopal v razvalinah in pomoril 84.000 ljudi.

● V davnih časih so uporabljali zlato tudi kot čudežni »življenjski napoj«. Taka uporaba zlata je bila znanstveno neutemeljena ter so jo sčasoma opustili. Danes pa se preparati iz zlata uporabljajo za zdravljenje nekaterih ponavljajočih se obolenj, npr. za zdravljenje revmatoidnega artrisa (revmatičnega vnetja sklepov). Ti preparati iz zlata se, za ta namen, vbrizgavajo v mišice, s čimer se v bolnikovem telesu izživa precejšnja reakcija (dražljaj), po kateri se zdravje precej izboljša.

Jan Palach

»V njegovem skrajnem dejanju odseva tragedija vsega našega časa. Vemo, da obup ni program. Toda zakaj državljani Češkoslovaške stori dejanje, ki mu v Evropi ni primere? Zato, ker smo mi vsi, vsa Češkoslovaška, v položaju, ki mu ni primere. Nenehno zahtevajo od nas zupanje, potrpežljivost, konkretno delo. Toda kako naj verjamemo, kako naj bomo potrpežljivi, kako mirno delamo, ko pa ne moremo vplivati na to, kdo in kako nam vlada? Nimamo novega centralnega komiteja partije, za katerega volitve smo pred nedavnim določili delegate. V čeških krajih nimamo niti enega organa oblasti, ki bi izvirali iz naše svobodne volje. Milijone čeških ljudi napadajo kot desničarske skupine, ki naj bi opravljale pritisk, ti ljudje pa se ne morejo braniti.«

(Razglas znanstvenega sveta filozofske fakultete v Pragi).

Smučarsko tekmovanje „Po stezah partizanske Jelovice“ na Lancovem pri Radovljici

Ob zaključnih svečanih zimskih športnih prireditvah v počastitev 27. obletnice Družboske bitke, ki so se vrstile na Gorenjskem pod skupnim nazivom »Po stezah partizanske Jelovice«, so se v soboto, 19. januarja, pomerili v teku in v veleslalomu še učenci skoraj vseh gorenjskih osnovnih šol. To, že tradicionalno tekmovanje, ki ga vsako leto prirajajo v podnožju Jelovice na Lancovem pod pokroviteljstvom občinskega ZZB in občinske konference SZDL Radovljica, je ob vzorni organizaciji radovljiškega smučarskega kluba, privabilo tokrat nad 300 mladih smučarjev in veliko število predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, delovnih kolektivov in vnetih gledalcev.

Ob otvoritveni slovesnosti pred združenim domom na Lancovem je tekmovalce in vse navzoče pozdravil narodni heroj Anton Dežman — Tonček, udeleženec dražgoških bojev. V kratkem nagovoru o pomenu takšnih spominskih športnih tekmovanj, kjer se srečuje mladina, je med drugim posebno opozoril na vzgojno plat srečanja, na katerih se mladi rod seznajajo s junaško preteklostjo našega ljudstva, z izkušnjami partizanskih borcev in, kar je posebno pomembno, z vlogo in učinkovitostjo vseljidskega odpora proti nadmočnemu sovražniku, po zgledih borcev Cankarjevega bataljona in prebivalcev jelovških naselij.

V lepem sončnem vremenu, ki je bilo kot nalašč za tako svečan dan, se je na startu zvrstilo nad 270 pionirjev in pionirk iz vseh šol, ki so tega dne poslane svoje dokaj številne ekipe. Zal med njimi ni bilo sicer zelo dobrih tekmovalcev z Bleda. Najprej so se pomerile pionirke. Na progi, dolgi 2 km, je dosegla najboljši čas Helena

Bešter iz osnovne šole Lipnica. Pionirji so, kot se spodobi, tekli en kilometer daljšo progo. Najhitrejši je bil tokrat učenec osnovne šole iz Žirovnice. V zahtevnejši disciplini — veleslalomu so se enako najbolje odrezali predstavniki radovljiške osnovne šole »A. T. Linhart« Barbara Pikon in Barbara Mikež v istem času. Med fanti je bil najhitrejši učenec trziške osnovne šole »Heroja Bračiča« Jože Meglič, ki je bil le za sekundo hitrejši od sošolca Aleša Borlaga.

Ekipno so se v skupni zasedbi najbolj izkazali mladi smučarji iz osnovne šole »Heroj Bračič« Tržič, osnovna šola »A. T. Linhart« Radovljica ter osnovna šola iz Križi pri Trziču.

Na sklepnih slovesnostih na kateri je izrekel priznanje tov. Tonček vsem tekmovalcem, so podelili tudi prehodne pokale trojicam prvoplasiranih posameznikov in trem ekipnim zmagovalcem. Poleg tega pa so bili najboljše deležni tudi lepih praktičnih daril, ki so jih v ta namen prispevala podjetja: Elan Begunje, Murka Lesce, Almira Radovljica, Železnina Radovljica, Merkur Kranj in posebno še smučarski klub iz Radovljice.

V imenu pokrovitelja je tovariš Tonček pohvalil poleg vseh tekmovalcev posebno prizadevnost članov SK Radovljica in občinsko zvezo za telesno kulturo, ki vsako leto z vso zavzetostjo skrbita za to kvalitetno in lepo srečanje šolske mladine. Velja omeniti, da so delovne organizacije, ki so prispevale darila, tudi sicer zelo zainteresirane in polne razumevanja za takšno in podobno družbeno dejavnost, zato zaslužijo priznanje ne le neposrednih udeležencev, marveč vse javnosti.

JR

Politični razgledi

Opazovalci in razčlenjevalci političnega življenja v Združenih državah Amerike in Sovjetski zvezi opozarjajo na čedalje močnejši glas vojakov v svetovnih super silah. Gre za razvoj, ki je vse prej kot dobro znamenje za razorožitev in svetovni mir. V Washingtonu in Moskvi počasi zmaguje miselnost, da se je bolje pripravljati na spopad kot na mir.

Pravijo, da tolikšne povezanosti med Pentagonom in ameriško oboroževalno industrijo, kakršna bo pod Nixonom, v ZDA še ni bilo. Nixon je za državnega podsekretarja v zunanjem ministrstvu imenoval Davida Packarda, človeka, ki sploh ni politik, marveč eden najpomembnejših voditeljev ameriške industrije. Njegova firma »Hewlett Packard« (elektronska industrija) je lani prodala Pentagonu za 34 milijonov dolarjev opreme, podjetjem, ki so odvisna od Pentagona, pa še za 60 milijonov. Toda David Packard sedi tudi v upravnih odborih nekaterih drugih firm. Na primer pri »General Dynamics«, največjem dobavitelju Pentagona (lani so sklenili pogodbo za 2.239 milijonov dolarjev), izdelovalcu podmornic, letal F-111, raket itd. Ali pa pri drugih pomembnih firmah in tudi pri najmočnejšem proizvajalcu jekla na svetu »U. S. Steel«. Za to svojo pisano dejavnost je Packard dobival letno milijon dolarjev, od 20. januarja pa bo kot pomočnik obrambnega ministra dobival na leto le 30.000 dolarjev.

Za Ameriko ni nenavadno, da se ljudje iz industrije ali pravnštva (gre za bogate pravnike, kakršen je Johnsonov drugi obrambni minister Clark Clifford), ki imajo milijonske dohodke, za nekaj časa odločijo službovati v Washingtonu. Takšna investicija je daljnosežna in se bogato obrestuje čez leta. Primer Davida Packarda je tipičen za tako imenovano »sveto alianso« med civilnimi in vojaškimi tehnokrati v Pentagonu ter industrijo, ki dela za obrambo in vesolje.

V Richardu Nixonu vidijo ti ljudje dobrega zaveznika in predsednika velikih industrijskih družb so zelo pohvalili njegove izjave med volilno kampanjo in po izvolitvi. Pri vsem tem je zanimivo, da se velike industrijske družbe po navadi ne odločajo za eno politiko ali eno stranko ali enega kandidata, marveč da podpirajo vse tekmece za Belo hišo. Tako na primer je Charles Thornton, predsednik družbe Litton (elektronske naprave za letala, ladje in rakete), veljal za dobrega prijatelja Lyndona Johnsona in nekateri so temu prijateljstvu pripisovali uspeh firme, ki je zaradi pogodb s Pentagonom petkrat povečala svoj promet od leta 1960 dalje. Toda pred nedavnim je prišlo v javnost, da je ravno Johnsonov »dobri prijatelj« nakazal Nixonovi volilni blaginji kot osebni prispevek 17.500 dolarjev (David Packard jih je dal le dvanajst tisoč).

Za časa demokratskih predsednikov Kennedyja in Johnsona so bili predstavniki »svete aliance« zaskrbljeni: vodstvo države si je želelo boljših odnosov s SZ in ravnotežje v strateških silah. Zato so bili veseli odhoda obrambnega mi-

Orožje in politika

nistra McNamare in spet jezni na njegovega naslednika Clarka Clifforda, ki je govoril, naj bi industrija, ki si je nabrala velikanske izkušnje z izdelovanjem orožja in elektronskih naprav, delala tudi za civile, se pravi za razvoj mest, šol in podjetij. Novi obrambni minister Melvin Laird pa meni, da politika ravnovesja ne more zagotoviti varnosti ZDA: »Če se hočemo izogniti jedrski vojni, potem je edina rešitev v vojaški premoči. Velika napaka je, da je baza našega obrambnega sistema na domnevni dobri volji našega potencialnega nasprotnika.« Tako je govoril Nixon in spodbudil je industrijo, ki dela za Pentagon, da je še razvila svoje sodelovanje z vojaški. Samuel Downer, ki je podpredsednik družbe »L. T. V. Aerospace« (lani je dobavila Pentagonu za 530 milijonov dolarjev izdelkov), je izjavil v »Washington Postu«: »... dokler bodo ti sovjetski pankrti močnejši od nas, bomo večali obrambni proračun... Ameriško ljudstvo to dobro razume...«

Predstavniki »svete aliance« gledajo v prihodnost in zanje vietnamska vojna, ki stane 25 milijard dolarjev na leto, ni tako zelo pomembna. Zlasti za tiste ne, ki delajo za jedrsko strategijo in balistiko. Leta 1967 je Združenje elektronske industrije naročilo strokovnjakom študijo o »tržišču obrambe in vesolja po vietnamski vojni«. Njihov sklep je bil optimističen: »V prihodnjem desetletju je kaj malo verjetno, da bi bil sklenjen sporazum o nadzorstvu nad oboroževanjem... Nevarnost omejene vojne bo čedalje večja... Navzlic Vietnamu so perspektive za elektronsko industrijo zelo dobre.«

Na drugi strani, v Sovjetski zvezi, se dogaja nekaj podobnega. Gre za čedalje večje nasprotje med Rdečo armado in centralnim partijskim vodstvom. Spor ni nov. Pred dvema letoma je general Nikolaj Talenski, ki je govoril v imenu civilistov, zapisal: »Najbolj nevarna iluzija bi bila, če bi termoklearno vojno imeli za sredstvo. Nobena oblika jedrske vojne ni sprejemljiva.« Toda dobil je hud odgovor. Polkovnik Jevgenij Ribkin je izjavil, da takšno stališče vodi samo v pasivnost, fatalizem in »moralno razorožitev«. Zavračal je misli tistih, ki v atomskem spopadu ne vidijo zmagovalca, marveč samo ruševine na obeh straneh, ter zatrjeval, da je jedrska zmaga mogoča, če bi hitro ukrepali.

Torej naj bi vojska imela vsa pooblastila za pritisk na gumb, ko bi bilo že tako pozno, da bi bilo premalo časa za posvet s politično oblastjo. Polkovnik Bondarenko je pred dnevi zapisal, da je »politični subjektivizem v vojaških zadevah nevaren pojav«, ker nujno vodi v neravnovesje med orožji. Glasilo Rdeče armade »Rdeča zvezda« je sprva zatrjevalo, da mora v vojaških zadevah odločati partija, zadnje čase pa dopušča tudi drugačna mnenja, se pravi pisanje oficirjev, ki napadajo »golobe«, češ da so se spajdašili z »anonimnimi zahodnimi strategii« in ne verjamejo Clausewitzovi misli, da je »vojna nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«. Zanimivo in presenetljivo je, da so kritiki polkovnika Bondarenka, ki odločno zagovarja jedrsko vojno, zelo medli. General major Sulimov je zatrdil, da mora partija odločati o vojaških zadevah, kadar je mir. Ni pa povedal, kako naj bo v vojni.

Napake političnega vodstva in invazija na CSSR so opogumile vojake. Vendar še ne toliko, da bi se upali spopasti s partijo.

STANE IVANC

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE
ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

● NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH
NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI
iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA
zlata.

● PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

● NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR
DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

Okrogle in oglate

● Vsaj ena svetla stran obročne odplačevanja! Komentator londonskega rada takole svetuje potrošnikom: »Če želite zvedeti, kako čas hitro teče, kupujte stvari na obročno odplačevanje!«

● Družabni spremljevalec. Francoski pisatelj de Montreau je napisal v svojih Spominih: »Nikdar nisem imel spremljevalca, ki bi bil tako družaben, kakor je — samota.«

● Odvečna parodija (leposlovna stvaritev, ki prevrača v smešno, posnemajoč obliko in ton kakega resnega leposlovnega dela). Nemški parodist Robert Neumann je napisal v neki koseriji (duhovitem, šaljivem članku): »Nekaterih ljudi ni treba parodirati, zadostuje, da dobesedno ponovijo njihove besede!«

● Čudež. Člankar časnika »BC« je takole označil nekega politika: »On je spremenil svoj nazor, čeprav ga — ni imel.«

● Kljub vsemu — iluzije! Neki ameriški člankar je ugotovil: »Je tudi nekaj takšnih ljudi, ki živijo v iluziji (čutni prevari), da ne gojijo iluzij (praznih upov).«

● Težko breme nežnega spola... Neka feministka (bojovnica za žensko enakopravnost) je napisala v nekem angleškem feminističnem listu: »Biti ženska je neznanstveno težka naloga, saj se mora ženska vse življenje boriti z moškimi!«

● Lahkovernost in nejeverni Tomaž... Francoski pisatelj Marcel Pagnol je napisal: »Ljudje so zame velika uganka. Človeku lahko rečeš, da je v vesolju 836.570.321.025 zvezd, pa ti bo verjel, ko ga vidi v parku tablo z opozorilom: »Sveže pobarvano«, se bo skoraj vedno o tem prepričal s svojim prstom...«

● Dobiček in zguba... Znani analitik družbenih odnosov prof. Nortkot Parkison je dejal v nekem predavanju: »Žene so si priborile volilno pravico in so se osvobodile nadzorstva mož nad seboj, izgubile pa so nadzorstvo nad svojimi otroki.«

● Izgubili so vero vase... Neki angleški lord je dejal o žolčni britanski propagandi proti tujcem: »Mi Angleži smo začeli sovražiti tujce v trenutku, ko smo izgubili vero vase.«

● V Angliji je možno zavarovanje zoper razdrte zaroke, v ZDA pa zoper nesrečno ljubezen. V Angliji se je doslej zavarovalo zoper razdrte zaroke 200 moških, katerih zaročenke so odpotovale na počitnice v južnoevropske dežele. Ko pride po vrnitvi zaročenka do razdrta zaroke, izplačajo zavarovalne družbe zapuščenim in razočaranim zaročencem zavarovalnino. V ZDA se plačuje za zavarovanje zoper nesrečno ljubezen teden 60 centov zavarovalnega prispevka, vendar je moč dobiti zavarovalnino šele po trimesečnem plačevanju prispevkov.

● Značilni odgovor. Neka angleška družba za preučevanje tržišča je poslala vpraševalno polo mnogim znanim osebam, med njimi tudi nekemu milijonarju. V vprašalni polji je bilo tudi vprašanje: »Gmotno stanje?« Milijonar je odgovoril: »Zavijljivo.«

● Nespremenljivi... V članku velikega francoskega časnika »Figaroja« o stališču francoskega predsednika de Gaulle v zvezi s finančno krizo je napisano tudi tole: »Ljudje in stvari se lahko spreminjajo, de Gaulle pa ne — on je vedno isti...«

● Samozavestni morilec. V Bombaju (Indija) so nedavno ujeli morilca Ranana Ragava, ki so ga osumili dvanajstih umorov. Ragav je bil na preiskovalnem sodišču ujet in ogorčen. Kako? Dvanajst ljudi da sem ubil? To ni točno. Ubil sem jih 37!«

Mihailo Marić: Za kulisami emigracije

Dosje Mihajlov

Ratko Parežanin, vojni zločinec, tako imenovani »glavni prosvetar« izobraževalno-propagandnega oddelka v ljotičevskem »Prostovoljskem korpusu« in gestapovski agent, je spregovoril le nekaj besed o nekem opravilu, potem pa naglo odšel brez pozdrava.

»Vidiš, Nenad,« je potem rekel Obradović, »brž ko siliš, da zmerjamo Čato, umolkne. Težko nas posluša, čeprav ve, kakšna baraba je Čata. On ga je spravil tako visoko, pa se mu je takole zahvalil... Čata sploh nima značaja! Nor je na denar, poleg tega pa neumen. Samemu ne bi nikoli prišlo na misel, da bi ustanovil stranko. Prodal se je Američanom za dolarje in ustanovil tisto Jude-so...«

Nenad Petrović je seveda vse nese Čati še toplo na uho. Stanković se je tresel od jeze, vendar pa je bil zadovoljen s svojim »informatorjem«. Nenadu je še svetloval, kako naj se vede v družbi z ljotičevci. Naročil mu je, naj sprašuje o stvareh, ki so ga zanimala.

»Turista« iz Frankfurta

Jugoslavijo obišče vsako leto zelo veliko turistov iz Zahodne Nemčije in poleti 1966 sta pripotovala v Zadar zakonca iz Frankfurta. S seboj sta imela zahodnonemška potna lista, vendar pa Nemca nista bila. Kaj sta počela pri nas?

»Glede na to, ker si je Stanković mislil, da ne znam angleško,« mi je kasneje pripovedoval Nenad Petrović, »mi je zaupal vse tekstke, ki jih je pripravil za predstojnike v Radiu Svobodna Evropa. Tako je bilo tudi z informacijo o Mihajlu Mihajlovu, ki mi jo je dal pretipkati.«

Petrović je dal v stroj en list več in dobil kopijo, ki mu je bila nagrada za udeležbo pri Čati. Kopijo, kakor tudi originalne bilten RFE, interne memorandume itd. je poslal meni v Beograd. Kmalu sem dobil že toliko materiala, da sem mu pisal, naj neha. Odgovoril mi je, da poštno plača RFE, jaz pa naj počnem s papirji, kar se mi zdi.

Toda tista kopija je bila zanimiva. Šlo je za sporočilo Mihajla Mihajlova, namenjeno Slobodanu Stankoviću, posrednika pa sta bila že omenjena zakonca iz Frankfurta. Bila sta ruska emigranta in člana NTS, organizacije, ki pod okriljem najbolj reakcionarnih krogov v svetu dela zoper SZ. Pri tem dobiva tudi podporo CIA, kar ni nobena skrivnost.

Kaj je Stankoviću sporočil Mihajlo Mihajlov, asistent na zadarski univerzi?

Se pred tem — bilo je 21. juni-

ja 1966 — je Stanković prav preserno potrepljal svojega marljivega in prostovoljnega emigrantskega sodelavca ter rekel:

»Vesela novica! Vesela novica, Nenad! Toda naj ostane med nama... Dobil sem brzojavko iz Washingtona. V Ameriki so objavili Memorandum Mihajla Mihajlova!«

Potem je na dolgo in široko govoril o »pomenu« tega »podviga« za »razgaljanje komunističnega totalitarizma v Jugoslaviji.«

»Dragi moj Nenad, celih osem let sem čakal česa podobnega!«

Sledili so ukrepi: hitro in temeljito spremljati svetovni tisk, odpreti »Dosje Mihajlov«, z vsemi in z vsakim se pogovarjati o zadevi...

Eden izmed ukrepov je bilo tudi stopiti v stik z Mihajlovom. To sta storila člana NTS (Nacionalni trudovoj sojuz), organizacije, ki zbira okoli sebe nekdanje belogardejce in ki je tesno povezana z jugoslovanskimi emigrantskimi organizacijami.

Sodelavec v Zadru

Se preden so v RFE odprli Dosje Mihajlov, je pri nas že obstajal, zakaj Mihajlov je bil že pogojno obsojen. Potem je vzpostavljala zveze in vzdrževala stike z emigrantskimi organizacijami, za katere pa je bil čisto navadna in nepomembna figura. Tako je vsaj govoril Stanković:

»Tale Mihajlo je garjav... Lahko bi bil osebnost v novi jugoslovanski opoziciji, pa je navadna figura...«

V sporočilu, ki ga je Nenad pretipkal in mi poslal v Beograd, je Mihajlov pisal, naj ga za nekaj časa še ne zapišejo v nobeno emigrantsko organizacijo. To naj bi zožilo njegovo politično platformo, ki ji želi dati kar največjo širino... Glede JDS je pisal, da je njen program zelo demokratičen, vendar pa da potrebuje podporo ne ene marveč vseh organizacij zunaj dežele, češ da se bo opredelil kasneje. Seveda je zaradi tega še primerneje, da je njegov memorandum čimprej objavljen v glasilih Jugoslovanskega demokratskega saveza.

Takoj po tistem so »glasila« JDS natisnila Mihajlov memorandum v nadaljevanjih, obenem s hvalnicami avtorju.

Totalno vohunstvo

V začetku avgusta 1966 se je Stanković odpravil na dopust in tedaj je rekel Petroviću, da bi ga utegnil zaposliti v RFE. Naročil mu je tudi, naj se ne poleni med tem, ko njega ne bo, pred-

Teleprinterski oddelek v Radiu Svobodna Evropa, kjer delujejo tudi naši emigranti.

vsem pa naj poizveduje, sprašuje vsakega Jugoslavana, ki ga sreča v Münchnu.

»O čem pa naj govorim?«
»O vsem! Zapiši si vsako podrobnost.«

Nato je imel Stanković lekcijo o vohunjenju: od vsakega je mogoče kaj zvedeti, vsakdo je izvor informacij, vsakdo lahko zbira obvestila. Človeku pridejo na misel načela nacističnega »totalnega vohunstva«, ki jih je razglasil Himmler:

»Vsakdo je lahko vohun. Vsakdo mora biti vohun za raj. Vsakdo je izvor vohunskih podatkov...«

Stanković je naročil Nenadu, naj sodeluje z glavnim tajnikom JDS Rokom Kalebom, zakaj ravno to je bilo njegovo področje:

»Roko se ukvarja s propagandno-akcijskim delom, jaz pa bolj z ideološkim,« je govoril predsednik JDS.

Ko je Stanković odpotoval na dopust, je bil Petrović spet vsak dan v samski sobi Roka Kaleba.

Glavni tajnik JDS ni nikjer zaposlen. Kot funkcionar organizacije, ki je legalizirana in registrirana pri nemških oblasteh, dobiva na mesec komaj 500 mark. Ven-

dar ima dosti višje dohodke. Del svojega zasebnega kapitala, ki ba- je izvira še iz ljotičevske blagajne, je vložil v kavarno »Adrija«, kjer je glavni partner. Zelo dober je tudi z blagajnikom stranke Kačićem, pri katerem preživlja vikende. Denar mu priteka tudi od drugod, zakaj kako bi sicer imel na hranilni knjižici kar 50.000 mark?

Nekateri govorijo, da dobiva Kaleb mesečno subvencijo celo od Münchenske policije, vendar so to le govorice, ki zanje ni dokazov.

(Nadaljevanje prihodnjič)

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišei CGP »DELO«, Ljubljana, — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 N-din oziroma 40 N-par Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritličje, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

PIŠE: ANA KUCELJ

JANEZOVA ČETA

RIŠE: J. RAVNIK

73. Dan po malem šmarnu so Brezarjevi poželi proso in snope pripeljali na Matičkov pod. Okrog enajste ure je prisopihala Ana, ki je bila v Strmcu po opravkih. Že od daleč je vpila: »Kapitulacija. Italijani so ponoči zapustili vojašnico.« Slavo in Mirče sta tekla prav do tja in se kmalu vrnila z isto novico. Med tem je prišla v vas skupina partizanov. Poslali so kurirja v štab odreda. Že prej sestavljeni rajonski odbor pa se je z vozom odpeljal proti sedežu občine, kajti treba je bilo prevzeti oblast. Nace je bil sekretar rajona.

74. Belčki so ostali sami brez pokroviteljev iz vojašnice. Postojanka je bila obdana z žično ograjo. Partizani so najprej pozvali posadko, naj odloži orožje in se pridruži narodnoosvobodilni vojski. Ošabni poveljnik je odgovoril, da se ne bodo predali, ker čakajo novega gospodarja. Po cesti pa je že prihajala brigada in belogardisti so čez nekaj časa klavarno stali ob velikem kupu pušk, ki so bile dolge kot fižolovke, in manjšem kupu baretk. Komandant brigade jim je povedal nekaj krepkih, nato pa so jih partizanski borci odvedli v vojašnico.

75. Tiste dni so imeli partizani veliko dela, pomagali pa so jim terenci. Po glavni cesti so se pomikale dolge kolone italijanskih vojakov z Dolenjskega in se pomikale proti nekdanji državni meji. Partizani so jim odvzeli orožje, kamione, konje in mule. Seveda so imeli tudi pionirji svoje delo. Četa se je bila povečala, saj so se ji pridružili še tisti, ki so bili prej v zaščiti. Hiteli so nositi orožje v varna skrivališča. Pri tem so uporabljali konje in mule. Komandant Jokl jih je vzpodbujal: »Le hitite, vse naokrog so naše brigade in divizije!«